

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

**Założenia projektu ustawy
o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nad
dzieckiem**

Warszawa, wrzesień 2008 rok

I. DIAGNOZA OBECNYCH ROZWIĄZAŃ ZWIĄZANYCH Z UMIESZCZANIEM DZIECKA POZA RODZINĄ

Podstawa prawna

Podstawy prawne oraz aktualnie zagadnienia opieki rodzicielskiej oraz umieszczania dziecka poza rodziną regulują przepisy:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz.483, z późn. zm.);
- 2) Konwencji o Prawach Dziecka (DZ. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.);
- 3) ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.);
- 4) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2008 r. Nr 115, poz. 728, z późn. zm.).

Ponadto szczegółowo tę problematykę regulują rozporządzenia do ustawy o pomocy społecznej:

Opis rozwiązań

Obowiązujące przepisy prawne przewidują rozwiązania pozwalające na umieszczenie poza rodziną dziecka wymagającego szczególnej pomocy. Działania w tym kierunku można uruchomić na podstawie postanowienia sądu opiekuńczego, który decyduje o umieszczeniu dziecka w:

- rodzinie zastępczej albo
- placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Po osiągnięciu pełnoletności przez wychowanka rodziny zastępczej lub placówki zapewnione są dodatkowe formy wsparcia materialnego i rzeczowego.

1. Rodziny zastępcze.

Aktualnie wyróżnia się następujące typy rodzin zastępczych:

- 1) spokrewnione z dzieckiem;
- 2) niespokrewnione z dzieckiem;
- 3) zawodowe niespokrewnione z dzieckiem:
  - a) wielodzietne,
  - b) specjalistyczne,
  - c) o charakterze pogotowia rodzinnego.

Zastępczym rodzicem spokrewnionym z dzieckiem mogą być: babcia, dziadek, rodzeństwo dziecka, rodzeństwo rodziców oraz inni krewni lub powinowaci, gdyż formalnie kwestia ta nie jest zdefiniowana. Zakres ten jest więc szeroki i wykracza poza krąg osób, które ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.) zobowiązuje do alimentacji.

Rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem otrzymuje świadczenia pieniężne finansowane ze środków budżetu powiatu. Są to:

- a) pomoc pieniężna na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej, w wysokości zależnej od wieku i stanu zdrowia oraz niedostosowania społecznego dziecka (świadczenie obligatoryjne),
- b) jednorazowe świadczenie z tytułu przyjęcia dziecka do rodziny (świadczenie fakultatywne),
- c) jednorazowa lub okresowa pomoc z powodu zdarzenia losowego (świadczenie fakultatywne).

W spokrewnionych z dzieckiem rodzinach zastępczych umieszcza się do trojga dzieci – liczba ta może ulec zwiększeniu w przypadku umieszczenia licznego rodzeństwa.

Niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza to rodzina, która przyjmuje na wychowanie dziecko nie będące z nią w stosunku pokrewieństwa. Rodzina ta nie pełni tej funkcji zawodowo, a więc nie otrzymuje wynagrodzenia. W niespokrewnionych z dzieckiem rodzinach zastępczych umieszcza się do trojga dzieci – liczba ta może ulec zwiększeniu w przypadku umieszczenia licznego rodzeństwa.

Rodzina zastępcza niespokrewniona z dzieckiem otrzymuje analogiczne jak w przypadku spokrewnionej rodziny zastępczej, świadczenia pieniężne oraz dodatkowo 164,70 zł (10 % podstawy) z tytułu osobistego sprawowania opieki nad dzieckiem i jego wychowywania.

Wielodzietna zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza to forma opieki zwłaszcza dla licznego rodzeństwa. W rodzinach tych umieszcza się od trojga do sześciorga dzieci – liczba ta może ulec zwiększeniu w przypadku umieszczenia licznego rodzeństwa.

Specjalistyczna zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza to forma opieki przeznaczona dla dzieci chorych, a także dla dzieci niedostosowanych społecznie. W rodzinach tych może wychowywać się nie więcej niż troje dzieci.

W niespokrewnionej z dzieckiem **zawodowej rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego** umieszczane są dzieci w sytuacjach kryzysowych do czasu unormowania sytuacji życiowej dziecka. Maksymalny czas pobytu dziecka w pogotowiu rodzinnym to 15 miesięcy.

Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze otrzymują świadczenia pieniężne na dziecko analogiczne jak w przypadku spokrewnionych i niespokrewnionych z dzieckiem rodzin zastępczych oraz wynagrodzenie z tytułu świadczonej opieki i wychowania. Ponadto pogotowia rodzinne otrzymują wynagrodzenie z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka.

Wysokość świadczeń i wynagrodzenia

Wszystkie kwoty świadczeń pieniężnych na utrzymanie dziecka w rodzinie zastępczej, kwoty wynagrodzeń dla zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem rodziców zastępczych oraz kwoty świadczeń z tytułu kontynuowania nauki i usamodzielnienia dla pełnoletnich wychowanków są ustalone w przepisach jako określony procent kwoty zdefiniowanej w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej jako „podstawa”, która aktualnie wynosi 1.647 zł.

Otrzymywana przez wszystkie rodzaje rodzin zastępczych „pomoc na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej” wynosi:

- 988,20 zł (60 % podstawy) dla dziecka w wieku do 7 lat,
- 1.317,60zł (80 % podstawy) dla niepełnosprawnego dziecka w wieku do 7 lat,
- 658,80 zł (40 % podstawy) dla dziecka w wieku 7 - 18 lat,
- 988,20 zł (60% podstawy) dla dziecka posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności lub o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w wieku 7 - 18 lat,
- 988,20 zł (60 % podstawy) dla dziecka w wieku 7 - 18 lat umieszczonego w rodzinie zastępczej na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich,
- 1.317,60 zł (80% podstawy) dla niepełnosprawnego dziecka w wieku 7 - 18 lat umieszczonego w rodzinach zastępczych na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

W przypadku, gdy dziecko posiada własny dochód, np. alimenty czy rentę rodzinną, wysokość przyznanej pomocy zmniejsza się o 50% tego dochodu.

Wynagrodzenie dla zawodowych rodzin zastępczych wynosi:

- od 1.564,65 zł do 2.635,20 zł (tj. nie mniej niż 95 % i nie więcej niż 160 % podstawy) w przypadku wielodzietnych i specjalistycznych rodzin zastępczych,
- 1.564,65 zł (95 % podstawy) dla rodziny zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego w okresie pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka,
- 2.635,20 zł (160 % podstawy) dla rodziny zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego w okresie sprawowania opieki nad dzieckiem.

Świadczenia fakultatywne dla wszystkich rodzin zastępczych wynoszą:

- do 2.470,50 zł (150 % podstawy) jednorazowe świadczenie z tytułu przyjęcia dziecka do rodziny,
- do 823,50 zł (50 % podstawy) jednorazowe lub okresowe świadczenie pieniężne na pokrycie skutków zdarzenia losowego.

2. Całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze.

Obecnie występują następujące typy całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) placówka interwencyjna;
- 2) placówka socjalizacyjna;
- 3) placówka wielofunkcyjna;
- 4) placówka rodzinna.

Placówki interwencyjne przyjmują dzieci od 11 roku życia znajdujące się w nagłych sytuacjach kryzysowych, niezależnie od miejsca zamieszkania, zapewniając im doraźną, całodobową opiekę. Przygotowują diagnozę stanu psychofizycznego dziecka i rodziny, by ustalić czy dziecko może wrócić do rodziny, czy też powinno być skierowane do rodziny zastępczej lub placówki rodzinnej albo socjalizacyjnej. Pobyt nie powinien być dłuższy niż 3 miesiące. Przedłużenie pobytu dziecka, nie więcej niż o kolejne 3 miesiące, może być spowodowane trwającym postępowaniem sądowym, decydującym o dalszym losie dziecka.

Placówki socjalizacyjne zapewniają dzieciom całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają ich niezbędne potrzeby. W placówkach prowadzi się zajęcia rekompensujące brak wychowania w środowisku rodzinnym i przygotowujące do życia społecznego, a dla dzieci niepełnosprawnych zapewnia się odpowiednią rehabilitację i zajęcia specjalistyczne. Placówki te zapewniają dzieciom kształcenie, wyrównanie opóźnień rozwojowych i szkolnych, podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny lub znalezienia rodziny przysposabiającej.

Oba typy placówek mogą łączyć działania interwencyjne, socjalizacyjne i inne na rzecz pomocy dziecku i rodzinie, przekształcając się w **placówki wielofunkcyjne**. W jednej całodobowej placówce interwencyjnej, socjalizacyjnej bądź wielofunkcyjnej nie może zamieszkiwać więcej niż 30 dzieci (norma docelowa, której osiągnięcie wymagane jest najpóźniej do 2010 roku).

Działalność całodobowych placówek jest w całości finansowana ze środków własnych powiatu w ramach wykonywania zadań własnych. Zadaniem zleconym z budżetu państwa jest jedynie finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Publiczne placówki opiekuńczo-wychowawcze są jednostkami budżetowymi powiatu.

Placówka rodzinna (wcześniej nazywana rodzinnym domem dziecka) jest prowadzona przez osobę lub małżeństwo. Stanowi wielodzietną rodzinę dla 4-8 dzieci w różnym wieku. Umożliwia wspólne wychowanie i opiekę, szczególnie licznemu rodzeństwu, w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego.

Placówki rodzinne są finansowane z budżetu samorządu powiatowego. Otrzymują następujące środki publiczne:

- miesięczną zryczałtowaną kwotę na utrzymanie każdego dziecka, która wynosi nie mniej niż 559,98 zł (34% podstawy),
- miesięczną stawkę na utrzymanie lokalu mieszkalnego albo domu jednorodzinnego, w którym mieści się ta placówka,
- miesięczną stawkę na usługi telekomunikacyjne (nie więcej niż 21 % podstawy),
- roczną stawkę na bieżące naprawy, remonty oraz wyposażenie placówki w niezbędny sprzęt (nie więcej niż 96 % podstawy na dziecko),
- roczną stawkę na świadczenia zdrowotne nieobjęte ubezpieczeniem zdrowotnym (nie więcej niż 163 % podstawy).

Ponadto powiat ponosi pełne koszty wynagrodzenia osób zatrudnionych w placówce rodzinnej.

Podstawą do określenia wysokości świadczeń pieniężnych dla placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego jest – podobnie jak w przypadku rodzin zastępczych kwota „podstawy” z ustawy o pomocy społecznej (obecnie 1.647 zł).

3. Formy kontynuowania opieki nad pełnoletnimi wychowankami.

Osoba, która osiągnęła pełnoletność w rodzinie zastępczej oraz osoba pełnoletnia opuszczająca placówkę opiekuńczo-wychowawczą typu rodzinnego i socjalizacyjnego, a także osoba która opuszcza dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, jest objęta pomocą mającą na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, jak również przez pomoc:

- pieniężną na usamodzielnienie,
- pieniężną na kontynuowanie nauki,
- w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- w uzyskaniu zatrudnienia,
- na zagospodarowanie w formie rzeczowej.

Pomoc pieniężna na usamodzielnienie jest przyznawana na zaspokojenie ważnej potrzeby życiowej osoby usamodzielnianej. Wysokość jednorazowego świadczenia z tytułu usamodzielnienia uzależniona jest od formy opieki zastępczej, z której wychowanek korzystał oraz od długości okresu przebywania dziecka poza rodziną w danej formie opieki zastępczej. I tak,

- w przypadku gdy osoba usamodzielniana przebywała w niespokrewnionej z dzieckiem, w tym w zawodowej rodzinie zastępczej, placówce opiekuńczo– wychowawczej typu socjalizacyjnego lub rodzinnego (a także w przypadku wychowanków domu pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży) kwota pomocy pieniężnej na usamodzielnienie wynosi:
  1. 6.588 zł (400 % podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną powyżej trzech lat,
  2. 3.294 zł (200 % podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną od dwóch do trzech lat,
  3. 1.647 zł (100 % podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną od roku do dwóch lat.
- w przypadku gdy osoba usamodzielniana przebywała w rodzinie zastępczej spokrewnionej z dzieckiem, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii zapewniającym całodobową opiekę, specjalnym ośrodku szkolno–wychowawczym, specjalnym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich kwota pomocy pieniężnej na usamodzielnienie wynosi:
  1. 4.941 zł (300% podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną powyżej trzech lat,
  2. 3.294 zł (200 % podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną od dwóch do trzech lat,
  3. 1.647 zł (100 % podstawy) - gdy osoba przebywała poza rodziną od roku do dwóch lat.

Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki w wysokości 494,10 zł (30% podstawy) przysługuje pełnoletnim wychowankom rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo–wychowawczych, jeżeli kontynuują naukę w gimnazjum, szkole ponadpodstawowej, szkole ponadgimnazjalnej lub w szkole wyższej, a ich dochód nie przekracza kwoty 954 zł, w przypadku osoby samotnie gospodarującej lub 702 zł na osobę w rodzinie, w przypadku gdy wychowanek zamieszkuje z rodziną (odniesienie do 200% kryterium dochodowego określonego odpowiednio w ustawie o pomocy społecznej).

Pomoc na zagospodarowanie jest przyznawana jednorazowo w formie rzeczowej o wartości:

- 4.941 zł (300 % podstawy) - w przypadku pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności,
- do 4.941 zł – w pozostałych przypadkach.

4. Organizacja opieki nad dzieckiem poza rodziną.

Organem odpowiedzialnym za obecny system zastępczej opieki jest **starosta**, a bezpośrednio powiatowe centrum pomocy rodzinie. Odpowiada za tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie, organizowanie i prowadzenie placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, zapewnienie wymagającym tego dzieciom z terenu powiatu opieki i wychowania w całodobowych placówkach opiekuńczo–wychowawczych oraz za organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno – opiekuńczych.

Powiat finansuje świadczenia na rzecz rodzin zastępczych, wynagrodzenie zawodowych rodzin zastępczych; pokrywa koszty utrzymania dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w placówkach opiekuńczo–wychowawczych i rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu, pełne koszty utrzymania, w tym remonty i inwestycje w placówkach opiekuńczo–wychowawczych na swoim terenie, utrzymanie swoich ośrodków adopcyjno–opiekuńczych, a także utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie. Ponadto powiat finansuje wszystkie świadczenia związane z usamodzielnianiem się pełnoletnich osób wychowanych w rodzinach zastępczych lub opuszczających różne instytucje wychowawcze. Powiat sprawuje zatem w systemie opieki zastępczej głównie funkcje organizacyjne, administracyjne i kontrolne.

Specjalistyczną instytucją diagnostyczno – konsultacyjną i szkoleniową jest **ośrodek adopcyjno–opiekuńczy**. Zajmuje się on zwłaszcza pozyskiwaniem i kwalifikowaniem osób wyrażających gotowość zapewnienia dziecku zastępczego wychowania rodzinnego w formie: przysposobienia, rodziny zastępczej lub placówki rodzinnej; kwalifikowaniem dzieci do umieszczenia w rodzinnych środowiskach zastępczych; pomocą w regulowaniu sytuacji prawnej dzieci; poradnictwem i pomocą pedagogiczną dla rodziców przysposabiających; zastępczych i prowadzących placówki rodzinne; procedurami adopcyjnymi; pomocą dla rodzin w zakresie wychowania i opieki nad dziećmi. Sieć ośrodków jest znacznie węższa niż sieć PCPR (aktualnie jest 117 ośrodków adopcyjno – opiekuńczych na 379 powiatów).

5. Przyczyny umieszczania dzieci w opiece zastępczej.

Brakuje w tym obszarze danych statystycznych czy całościowych badań nad tą kwestią. Nieco światła rzucają wyniki jakościowych badań przeprowadzonych przez prof. J. Hrynkiewicz, analizującą proces umieszczania dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych. Wskazując na główne przyczyny tego zjawiska, autorka oparła się na opiniach wyrażanych przez dyrektorów i wychowawców placówek opiekuńczo–wychowawczych. Można jednak przyjąć, że przyczyny te są wspólne dla wszystkich dzieci umieszczanych w opiece zastępczej.

W ocenie pracowników placówek opiekuńczo–wychowawczych konieczność umieszczania dziecka poza rodziną wynika z patologii środowiska, w którym żyje dziecko oraz z systemowej dysfunkcji instytucji powołanych do organizowania pracy z rodziną.

Choroba alkoholowa lub pijaństwo rodziców wymieniane są na pierwszym miejscu jako przyczyna odejścia dzieci z domu. Następnie takie dysfunkcje rodziny jak: przemoc, dezorganizacja życia rodzinnego, niewydolność w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Coraz częściej pojawia się też problem uzależnienia rodziców od środków odurzających innych niż alkohol.

W uzasadnieniach do postanowień sądowych jako oficjalna przyczyna umieszczenia w placówce pojawia się ostatnio też wykorzystywanie seksualne dzieci.

Niemal wszystkie dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych pochodzą z rodzin żyjących w ubóstwie. W związku z tym ubóstwo należy uznać za przyczynę współtowarzyszącą większości problemów rodziny, powodujących jej opuszczenie przez dziecko. Łącznie zjawiska te wiążą się z takimi problemami jak: długotrwałe bezrobocie, szczególnie obojga rodziców, eksmisja rodziny z dotychczas zajmowanego mieszkania, konieczność przeniesienia się dorosłych członków rodziny do schroniska dla bezdomnych czy noclegowni. W placówkach opiekuńczo – wychowawczych przebywają także dzieci rodziców, którzy ze względu na stan zdrowia (często jest to choroba psychiczna) nie mogą osobiście sprawować opieki nad dzieckiem. Jako nowy problem pojawia się „porzucenie” dzieci przez rodziców wyjeżdżających do pracy za granicę.

Jak wynika z badań prof. J. Hrynkiewicz, znamienne jest, że problemy rodziny związane z wypełnianiem przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczej pojawiają się dopiero, gdy dziecko rozpoczyna naukę w szkole. Wtedy jednak najczęściej zachodzi już konieczność odizolowania dziecka od rodziny. Charakterystyczne też jest, że dzieci z rodzin zagrożonych dysfunkcjami na ogół nie są objęte wychowaniem przedszkolnym. W tej sytuacji problemy rodziny, narastające od dawna, nie są zauważane na czas, a rodzina nie otrzymuje skutecznej pomocy.

6. Ocena realizacji opieki nad dzieckiem pozbawionym opieki rodziny w oparciu o obecne rozwiązania.

Analiza praktyki, dane statystyczne i badania naukowe wskazują, że aktualny model organizacji opieki nad dzieckiem i rodziną nie zapewnia pożądanych kierunków zmian w tym zakresie. Negatywnie ocenia się takie zjawiska jak:

- 1) wzrost wskaźnika dzieci umieszczonych poza rodziną (z 8,0 na 1000 dzieci w 2001 r. do 10,5 w 2005 r.; w 2006 r. ogólna liczba dzieci w formach opieki zastępczej i instytucjonalnej zwiększyła się o ponad 2 tys. dzieci w porównaniu do 2005 r.);
- 2) koncentracja działań wyłącznie na dziecku, a nie na rodzinie (dotyczy to zarówno rodziny, jak i rodziny zastępczej);
- 3) nadmierna łatwość umieszczania dziecka poza rodziną, także w oparciu o przyczyny, które winny być przesłanką do podjęcia pracy socjalnej i wsparcia środowiska (np. ubóstwo, zaniedbania higieniczne, nierealizowanie obowiązku szkolnego),

a nie separowania od rodziny. Funkcjonujące w oparciu o ustawę o pomocy społecznej rozwiązania w zakresie profilaktyki, stwarzają możliwości podejmowania działań zapobiegających umieszczeniu dzieci poza rodziną, nie są jednak kompleksowym i systemowym rozwiązaniem;

- 4) zupełny brak instrumentów motywujących gminy do działań na rzecz pozostawienia dziecka w lokalnym środowisku rodzinnym (aktualne rozwiązania prowokują do łatwiejszego kwalifikowania dzieci do form opieki zastępczej lub instytucjonalnej, realizowanej w ciężar zobowiązań finansowych i organizacyjnych powiatu);
- 5) zdecydowana przewaga w ramach rodzinnej pieczy zastępczej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem nad pieczę sprawowaną przez osoby niespokrewnione z dzieckiem, tj. rodziny zastępcze niespokrewnione oraz rodzinne domy dziecka powoduje, że w wielu przypadkach nie unika się dziedziczenia określonych patologii rodzinnych (bezradności, nieodpowiedzialności, słabych więzi emocjonalnych, awanturniczych zachowań, uzależnień itp.) oraz ogranicza się szanse rozwoju umieszczonych w nich dzieci. W 2006 r. z ok. 92 tys. dzieci umieszczonych poza rodziną ponad połowa (47 tys. dzieci) była w spokrewnionych rodzinach zastępczych, z których gros boryka się z podobnymi problemami jak rodzice tych dzieci. Dalsza zaś 1/3 dzieci (30,4 tys. dzieci) przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym co trzecie dziecko (9,2 tys. dzieci) w bardzo dużych wielofunkcyjnych placówkach (średnio ok. 72 dzieci na 1 placówkę tego typu). Tylko co dziesiąte dziecko było w niespokrewnionej z nim rodzinie zastępczej (9,6 tys. dzieci);
- 6) pozorność pieczy zastępczej w przypadku wielu rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem, zwłaszcza w sytuacji, gdy na wysoki udział tego typu rodzin (rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem stanowią aż 85% ogółu istniejących dziś rodzin zastępczych) ma wpływ relatywnie wysoka atrakcyjność świadczeń pieniężnych na dziecko powierzone spokrewnionej rodzinie zastępczej w porównaniu do wartości świadczeń rodzinnych kierowanych do rodzin (zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych uzależnione od kryterium dochodowego);
- 7) dla dzieci nie mających rodzin spokrewnionych oferta opieki zastępczej dotyczy w praktyce - w zdecydowanej większości przypadków – umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Na 40 tys. dzieci przebywających w 2006 r. poza rodziną i rodziną spokrewnioną, aż 30,4 tys. (76%) przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, a tylko 9,6 tys. w niespokrewnionych z dzieckiem rodzinach zastępczych. Jest to zdecydowanie anachroniczna proporcja;
- 8) negatywnie należy także ocenić kierunek przemieszczania dzieci w ramach różnych zastępczych form opieki. Tu też wyraźnie dominuje przepływ w kierunku „do” lub „między” placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, co jest kierunkiem przeciwnym do pożądanego;

9) ciągły niedobór odpowiedniej liczby należycie przygotowanych niespokrewnionych z dzieckiem zawodowych rodzin zastępczych.

Wszystkie wymienione negatywne zjawiska, występujące w praktyce realizacji opieki nad dzieckiem i rodziną, jednoznacznie dowodzą, że model ten i jego instrumenty wymagają zmian. Wskazują przy tym, że zmieniony system winien być odrębnym elementem w ramach polityki rodzinnej, a nie tylko "rozdziałem" w ustawie o pomocy społecznej. Szczególnie ważne jest, aby nowy system był niezależny od działań związanych z przyznawaniem świadczeń pieniężnych i działań mających charakter interwencji społecznych.

II. PROPOZYCJE NOWYCH ROZWIĄZAŃ

Podstawową przyczyną umieszczania dzieci w różnych formach opieki zastępczej jest brak realnej pomocy rodzinie zmarginalizowanej lub rodzinie w kryzysie. Dlatego istotą proponowanych rozwiązań jest stworzenie spójnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną je wychowującą, jeżeli ma ona trudności w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji. Działania podejmowane w ramach tego systemu powinny zapewnić rodzinie taką pomoc, aby w jej efekcie wyeliminowane zostało zagrożenie zabrania dziecka z rodziny lub zapewniony szybki do niej powrót dla tych dzieci, które z uwagi na ich dobro, okresowo musiały zostać umieszczone poza rodziną.

Mając powyższe na uwadze uznano, że bardzo duże znaczenie mają działania profilaktyczne, pomagające rodzinie w prawidłowym funkcjonowaniu i wychowywaniu dzieci, przeciwdziałające powstawaniu problemów lub pozwalające je rozwiązywać we wczesnym okresie ich pojawiania się. Podstawowym narzędziem działania na rzecz dziecka jest praca z rodziną. Jest ona ważna w momencie przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności, jest niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. W wyniku pracy z rodziną powinna ona osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.

Działaniom profilaktycznym, mającym na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, muszą towarzyszyć działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że powinny mieć one charakter okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Wśród instytucji sprawujących pieczę zastępczą nad dzieckiem szczególne miejsce powinny zajmować rodzinne formy. Mają one ogromną przewagę nad instytucjonalnymi formami (placówki opiekuńczo-wychowawcze) nie tylko z uwagi na skutki społeczne, w tym przede wszystkim dobro dziecka, ale także z punktu widzenia skutków ekonomicznych: koszty opieki i wychowania dziecka w każdej z rodzinnych form pieczy zastępczej są znacznie niższe niż w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Mając to na uwadze zakłada się, że podstawowymi formami pieczy zastępczej będą rodziny zastępcze spokrewnione, rodziny zastępcze niespokrewnione oraz rodzinne domy dziecka.

A. Profilaktyka w działaniach na rzecz rodziny oraz praca z rodziną przeżywającą trudności.

Działania profilaktyczne będą skierowane na:

1. rodziny wychowujące dzieci, a jednocześnie: niewydolne wychowawczo, dotknięte przemocą, ubogie i zagrożone ubóstwem, przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych;
2. rodziny zastępcze spokrewnione;
3. usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych, rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka.

Profilaktyka rodzinna musi być rozumiana jako interdyscyplinarne działania i wsparcie ze strony służb i instytucji pracujących na rzecz dobra dziecka i rodziny w samorządzie. Działania profilaktyczne powinny być prowadzone przede wszystkim w gminie. Istotnym wsparciem tych działań będzie praca zespołów interdyscyplinarnych (w wielu gminach zespoły takie już pracują), w których skład – obok asystenta rodziny – wchodzić powinni (w zależności od oceny sytuacji rodziny i dziecka) pracownik socjalny, kurator, przedstawiciel służby zdrowia, pedagog szkolny, przedstawiciel organizacji pozarządowej, przedstawiciel policji. Powyższe działania wzmocnione będą przez rodziny wspierające.

1. Wprowadzenie obowiązku opracowywania przez samorządy gmin lokalnych programów wspierania rodzin wychowujących małoletnie dzieci.

1.1. Każda gmina będzie zobowiązana do opracowania lokalnych programów wspierania rodzin wychowujących małoletnie dzieci oraz rozwiązywania problemów społecznych. Programy te powinny powstawać w oparciu o systematycznie dokonywane rozpoznanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy sytuacji w zakresie opieki nad dzieckiem i rodziną na poziomie lokalnym.

Programy te powinny być ukierunkowane przede wszystkim na problemy:

- małoletnich matek,
- rodzin niepełnych,
- rodzin wielodzietnych,
- rodzin wychowujących dzieci w wieku 0 – 6 lat,
- rodzin zmagających się z trudnościami wychowywania dzieci w wieku dojrzewania,
- rodzin przeżywających trudności związane ze stanem zdrowia dziecka (np. dzieci chore, niepełnosprawne, nadpobudliwe, z zaburzeniami zachowania),
- rodzin w sytuacjach kryzysowych wynikających z problemów rodziców (konflikty małżonków, uzależnienia, bezrobocie, ubóstwo).

1.2. W lokalnym systemie wspierania rodzin powinno stosować się metodę działania projektami w ramach programów przyjętych przez samorządy. Lokalne programy pomocy na rzecz integracji rodziny powinny być oparte o zasady kontaktu w domu, dobrowolności uczestnictwa, towarzyszenia rodzinie w podejmowaniu decyzji.

2. Konieczność stosowania wczesnej profilaktyki społecznej dla młodych rodzin.

Budowa efektywnego systemu opieki nad rodziną i dzieckiem powinna uwzględniać wczesną profilaktykę rodziny, rozumianą jako praca nie tylko z rodziną, ale i ze środowiskiem społecznym, i zmierzającą do wzmocnienia odpowiedzialności za dziecko. Wczesna profilaktyka problemów opiekuńczo – wychowawczych winna rozpocząć się w szpitalnych oddziałach położniczych i noworodkowych oraz w podstawowej opiece medycznej. Lekarz, mając kontakt z przyszłą matką, niejednokrotnie może określić zagrożenia dla ciąży i dalszego rozwoju dziecka, wynikające ze środowiska w jakim żyje matka.

3. Środowiskowe formy opieki pozarodzinnej dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym

3.1. Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, potrzebują pomocy w zakresie organizowania tym dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, zaburzeń zachowania itp. W związku z tym konieczny jest rozwój różnorodnych środowiskowych form dziennej opieki instytucjonalnej nad dziećmi w wieku szkolnym oraz instytucji wspierających rodziny w wychowaniu i kształceniu dzieci. Rolę tę mogą pełnić placówki wsparcia dziennego oraz rodziny wspierające.

3.2. Efektywnym sposobem wspierania rodziny w wychowywaniu dziecka, mimo problemów występujących w rodzinie, jest stworzenie dzieciom i młodzieży z tych rodzin możliwości pobytu w środowiskowych dziennych instytucjach wychowawczych, czyli w różnorodnych placówkach wsparcia dziennego. Placówki te powinny nie tylko organizować dzieciom czas wolny i pomoc w nauce, ale również wychowawcy w nich zatrudnieni powinni współpracować z rodzicami dziecka, uczyć ich jak rozumieć swoje dziecko, jak je wychowywać, jak współpracować ze szkołą itp.

Generalnie pobyt w placówkach wsparcia dziennego będzie dobrowolny, jednak przewiduje się także, jako jeden ze środków wychowawczych, wprowadzenie możliwości kierowania dzieci do placówek wsparcia dziennego przez sąd. Zakłada się znaczące zwiększenie w najbliższych latach liczby tych placówek oraz zróżnicowanie form ich działalności, także w ramach programów rządowych i przy wsparciu środków z budżetu państwa. Wsparcie to jest niezbędne dla zachęcenia samorządów do działań w tym zakresie, przede wszystkim gmin do rozbudowy sieci małych placówek, działających blisko miejsca zamieszkania rodziny, czy blisko szkoły.

Proponuje się, aby placówki wsparcia dziennego prowadzone były w formie:

- a) opiekuńczej (świetlice i kluby środowiskowe, ogniska wychowawcze), wspierające rodziców w wychowywaniu dzieci, uczące gospodarowania czasem, odpowiedzialności, obowiązkowości itp.,

- b) specjalistycznej (socjoterapeutyczne, dla dzieci niepełnosprawnych, z zaburzeniami psychomotorycznymi, z zaburzeniami zachowania, resocjalizacyjne, przeznaczone dla młodzieży, która zaczęła wchodzić w konflikt z prawem itp.),
- c) pracy podwórkowej realizowanej przez tzw. wychowawców podwórkowych.

Zakłada się również wykorzystanie dla celów prowadzonej profilaktyki instytucji wsparcia dziennego rodzin i dzieci istniejących w ramach innych systemów (oświata, zdrowie).

4. Praca z rodziną

Z punktu widzenia potrzeb dziecka, rodzina jest podstawowym środowiskiem zapewniającym bezpieczeństwo emocjonalne, jest naturalnym środowiskiem wychowawczym, w którym główny element stanowią interakcje zachodzące między jej członkami. Rodzina w sposób świadomy i nieświadomy oddziałuje na osobowość dziecka, przekazuje mu swój system wartości, tradycje, poglądy, ukierunkowuje jego aktywność i postępowanie na całe życie. Rodzina jest najbardziej stabilnym punktem odniesienia w doświadczeniu dziecka. Rodzina i stwarzane przez nią możliwości dają dziecku poczucie więzi i doświadczenie niezmiernie ważne dla jego rozwoju. Praca z rodziną powinna więc być rozpatrywana z perspektywy potrzeb dziecka.

4.1. Zadaniem pracy z rodziną jest:

- wspieranie więzi uczuciowych w rodzinie oraz integracja rodziny,
- pomoc w integrowaniu rodziny z otoczeniem,
- służenie odbudowywaniu funkcji opiekuńczo – wychowawczych,
- neutralizowanie przypadków patogenicznego oddziaływania rodziny na dziecko.

4.2. Praca z rodziną powinna być:

- profesjonalna, prowadzona przez odpowiednio przygotowaną kadrę;
- możliwie wcześnie podejmowana;
- kompleksowa i obiektywna;
- ukierunkowana na pracę z rodziną i osobami bliskimi dziecku;
- prowadzona na podstawie opracowanego wspólnie z rodziną planu.

4.3. Praca z rodziną powinna przybierać różnorodne formy dostosowane do potrzeb, możliwości i okoliczności udzielania pomocy i wsparcia.

4.4. Praca z rodziną może być prowadzona w formie poradnictwa (np. w formie telefonu zaufania, stacjonarnych porad udzielanych w poradni lub porad domowych), terapii systemowej rodzin, treningu umiejętności wychowawczych i terapeutycznych dla rodziców, psychoedukacji, mediacji, konsultacji. Narzędziem wzmocnienia rodziny powinna być współpraca pomiędzy rodzinami, wymiana doświadczeń, tworzenie grup wsparcia, doradztwo w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego dla rodziców, itp.

Poradnictwo i terapia rodzin powinny opierać się na diagnozie sytuacji dziecka oraz jego potrzeb i możliwości, a także na diagnozie środowiska rodzinnego oraz analizie przyczyn kryzysu. Poradnictwo powinno dotyczyć sposobów zaspokajania potrzeb dziecka, rozwiązywania problemów wewnątrzrodziny, poradnictwa socjalnego, poradnictwa dotyczącego zaburzeń w zachowaniu dziecka i niedostosowania społecznego.

W ramach terapii rodzin powinny powstawać, tworzone wspólnie z rodziną, indywidualne plany terapeutyczne dla rodzin i dzieci, jak również praca powinna odbywać się w ramach grup wsparcia. Terapia rodzin powinna być prowadzona z wykorzystaniem najnowszych metod i technik terapeutycznych. Tam, gdzie jest to potrzebne i możliwe, praca z rodziną może opierać się o kontrakty rodzinne. Należy jednak mieć na uwadze, że kontrakt jest rodzajem umowy zobowiązującej członków rodziny do określonych działań w zamian za określone świadczenia, dlatego jego rola powinna być ograniczona do minimum. Praca z rodziną powinna opierać się na świadomym, dobrowolnym podejmowaniu przez rodzinę zobowiązań, a nie ich wymuszaniu.

4.5. Pomoc rodzinie powinna opierać się o sprawne prowadzenie komunikacji i informacji na rzecz dziecka i rodziny (dostęp do różnych form informacji, np. telefonicznej, w formie ulotek, w formie podręczników itp.). Wzmocnieniu systemu opieki nad dzieckiem służyć powinien informatyczny system monitorowania sytuacji dziecka, utworzony na poziomie najbliższym rodzinie, czyli w gminie. Celem tego systemu będzie przekazywanie każdej niepokojącej informacji na temat dziecka do ośrodka pomocy społecznej. Do ich zgłaszania zobowiązane byłyby wszystkie instytucje i osoby mające styczność z dzieckiem lub jego rodziną, przede wszystkim szkoła, służba zdrowia, policja, kurator sądowy. Rolą pracownika socjalnego będzie wyjaśnienie sygnalizowanych obaw poprzez przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w danej rodzinie. Od jego opinii będzie zależało, jakiego rodzaju działania podjęte zostaną względem dziecka i rodziny. Mogą to być działania naprawcze, wówczas pracę z rodziną podejmuje odpowiedni asystent rodziny przy wsparciu, jeśli będzie taka potrzeba, odpowiednio dobranej zespołu specjalistów (zespół interdyscyplinarny) lub działania mające na celu szybkie odseparowanie dziecka od rodziny – wówczas sprawa znajdzie się w gestii policji, prokuratora, sądu.

4.6. W pracy z rodziną ważna jest koordynacja działań wszystkich instytucji i służb zobligowanych do wspierania rodziny. Zadanie to realizowane będzie przez działania zespołu interdyscyplinarnego, składającego się z osób reprezentujących instytucje i służby zainteresowane rozwiązaniem problemu danej rodziny. Skład osób uczestniczących w pracy danego zespołu uzależniony będzie w szczególności od rodzaju problemu oraz kompetencji i możliwości poszczególnych służb, instytucji i organizacji. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzić będą w szczególności: asystent rodziny, przedstawiciel instytucji oświatowych (pedagog szkolny, przedszkolny), pracownik socjalny, przedstawiciel policji, kurator sądowy. Udział każdego z członków zespołu interdyscyplinarnego odbywać się będzie w ramach realizowanych obowiązków

zawodowych. Zdiagnozowanie kryzysu w rodzinie powinno skutkować ustaleniem planu pomocy oraz uruchamianiem mechanizmów współpracy z właściwymi instytucjami i służbami (w ramach zespołu interdyscyplinarnego). Szczegółowy zakres zadań każdego zespołu oraz sposób ich realizacji określać będą jego członkowie uwzględniając sytuację poszczególnych rodzin.

4.7. W pracy z rodziną bardzo ważne jest wsparcie środowiska lokalnego. Istotną rolę odegrać mogą sąsiedzi, rodziny zaprzyjaźnione, rodziny rówieśników dzieci. Celowe jest zbudowanie sieci rodzin chętnych do służenia pomocą systematycznie lub w sposób doraźny, w razie potrzeby. Rodzina w kryzysie będzie mogła skorzystać, przy wypełnianiu funkcji opiekuńczych, wychowawczych i społecznych, ze wsparcia ze strony innej rodziny ze środowiska lokalnego, tzw. rodziny wspierającej.

Rodzina chętna do pomocy, posiadająca odpowiednie predyspozycje osobowościowe, po przejściu krótkiego szkolenia mogłaby stać się rodziną wspierającą i pod opieką asystenta rodzinnego, współpracować z rodziną potrzebującą pomocy i jej dziećmi. Zakłada się szeroki dostęp do pełnienia tej roli. Funkcję rodziny wspierającej będą mogły pełnić, przeszkolone w zakresie specyfiki pracy z rodziną i dzieckiem, rodziny z najbliższego środowiska. W zależności od zakresu udzielanej pomocy rodzina ta otrzymywałaby zwrot poniesionych kosztów. Ponadto, gmina będzie miała możliwość zlecania zadań z zakresu profilaktyki i pracy z rodziną osobom pełniącym funkcję rodziny wspierającej. Określenie form współpracy gminy (np. wolontariat, zlecenie zadań lub usług) z rodziną wspierającą, dobór rodzin, zakres pełnionych obowiązków należeć będzie całkowicie do kompetencji samorządu gminy. Konieczne jest jednak wskazanie i dopuszczenie dużej różnorodności w tym zakresie.

Rodzinom wspierającym możliwe będzie powierzenie opieki nad dzieckiem na krótki okres (kilka dni lub nawet kilka godzin w ciągu dnia), w zależności od posiadanego doświadczenia i kwalifikacji. Istotą jej działania będzie ścisła współpraca z rodziną dziecka. Rolę tę będą mogły pełnić także rodziny zastępcze (osoby prowadzące rodzinne domy dziecka) lub rodziny przeszkolone i zakwalifikowane do pełnienia roli rodziny zastępczej (rodzinnego domu dziecka), w których sąd jeszcze nie umieścił dziecka.

Objęcie rodziny dziecka opieką rodziny wspierającej wynikać będzie z przyjętego i zaakceptowanego planu pomocy rodzinie, tym samym zakłada się zasadę dobrowolności i akceptacji działań przez rodzinę.

4.8. Rodziny zagrożone kryzysem powinny być stale monitorowane przez pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych, pracowników medycznych i inne instytucje, które kontaktują się z rodziną, w tym także – w razie potrzeby – przez policję i kuratorów sądowych. Każda z tych instytucji powinna informować asystenta rodzinnego w ośrodku pomocy społecznej o ujawnionych zagrożeniach rodziny.

4.9. W działaniach profilaktycznych na rzecz rodzin wychowujących dzieci należy szczególną rolę przypisać organizacjom pozarządowym, organizacjom kościelnym, związkom wyznaniowym itp.

5. Rola asystenta rodzinnego w gminie

Wprowadzenie asystenta rodzinnego do bezpośredniej pracy z rodziną jest obecnie koniecznością. Asystent rodzinny ma w założeniu pełnić odmienną funkcję od pracownika socjalnego. Przede wszystkim jego elastyczny, nienormowany czas pracy dostosowany będzie do rytmu życia rodziny i jej realnych potrzeb. Na skuteczność jego działań wpłynie także zasada wykonywania zadań przy wsparciu zespołu interdyscyplinarnego. Również forma jego zatrudnienia (np. umowa zlecenie lub umowa o pracę z zastosowaniem zadaniowego czasu pracy), zakładająca znaczną mobilność i dyspozycyjność, oraz zasada indywidualnej odpowiedzialności za wyniki pracy z konkretną rodziną, będą niewątpliwie przyczyniać się do wzrostu efektywności wykonywanych przez asystenta rodziny zadań.

Mając na uwadze zakres przypisanych asystentowi rodzinnemu zadań, a także sposób ich realizacji, proponuje się, aby gminy – tam gdzie to możliwe – zlecały wykonanie tego zadania odpowiednio przygotowanym, działającym na ich terenie organizacjom pozarządowym. Zatrudnienie asystenta rodzinnego bezpośrednio przez gminę (czy ośrodek pomocy społecznej) może mieć miejsce tylko wówczas, gdy czas jego pracy będzie elastyczny, zapewniający dużą dyspozycyjność, i pracownik ten rozliczany będzie z realizacji konkretnego zadania (zadań). Rolą asystenta rodzinnego nie będzie bowiem dublowanie pracy pracownika socjalnego, którego zadanie polega między innymi na systematycznej penetracji środowisk zagrożonych wykluczeniem i udzielanie im odpowiedniego wsparcia. Asystent rodzinny będzie kierowany do pracy tylko z tymi rodzinami, w których sytuacja dziecka małoletniego wymaga wsparcia zewnętrznego. Potrzeba jego zatrudnienia ustanie wraz z osiągnięciem przez rodzinę umiejętności samodzielnego, prawidłowego wypełniania funkcji opiekuńczo – wychowawczych.

5.1. Rola asystenta rodziny zaczyna się już na etapie profilaktyki. Jego zadaniem będzie całościowe wspieranie rodzin wychowujących dzieci, zagrożonych różnymi dysfunkcjami. Powinien on reagować na sygnały wskazujące na powstawanie w rodzinie problemów związanych z jej prawidłowym funkcjonowaniem, otrzymywane z różnych źródeł: od pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej, od pedagoga szkolnego, z policji czy też od pielęgniarki środowiskowej. Rola asystenta polegać będzie na aktywnym wspieraniu rodziny wychowującej dzieci, w której mają miejsce problemy trudne do pokonania samodzielnie przez tę rodzinę., Asystent w swojej pracy powinien korzystać z pomocy zespołu interdyscyplinarnego. Działania podejmowane na rzecz rodziny powinny polegać między innymi na:

- diagnozowaniu problemów rodziny poprzez zapoznanie się z dokumentacją dotyczącą rodziny, w tym z wywiadem środowiskowym przeprowadzonym przez ośrodek pomocy społecznej,
- określeniu, wspólnie z rodziną, podstawowych problemów i potrzeb występujących w tej rodzinie,
- zmotywowaniu rodziny do współpracy i działań zmierzających do pokonania problemów,

- sporządzeniu planu pomocy rodzinie z uwzględnieniem metod bezpośredniej pracy z rodziną, zorganizowanie wsparcia środowiskowego poprzez zaproszenie do współpracy reprezentantów wszystkich zainteresowanych służb i instytucji, zaangażowaniu całej szeroko pojętej rodziny oraz podejmowaniu czynności związanych z realizacją zadań zawartych w planie, przy aktywnym udziale rodziny,
- pomocy w poprawie sytuacji życiowej rodziny, w szczególności pomocy w usunięciu czynników przeszkadzających w osobistym wychowywaniu własnych dzieci (rozwiązanie podstawowych problemów: socjalnych, psychologicznych, wychowawczych, pomocy w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, wspieranie rodziny w uzyskaniu zatrudnienia i podniesieniu kwalifikacji zawodowych), wspieraniu rodziny w dążeniu do pokonania problemów, budowanie i utrwalanie w niej wiary we własne siły,
- prowadzeniu poradnictwa i edukacji dla rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej, w tym w szczególności poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów oraz udzielania informacji na temat pomocy świadczonej przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe i organizacje pozarządowe,
- współpracy z jednostkami administracji rządowej i samorządu terytorialnego, właściwymi instytucjami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i specjalistami działającymi na rzecz dziecka i rodziny wymagających wsparcia w celu przeciwdziałania i ograniczania skutków negatywnych zjawisk społecznych,
- monitorowaniu funkcjonowania rodziny po zakończeniu bezpośredniej pomocy.

5.2. Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej wychowywanie dzieci. Jego głównym zadaniem jest niedopuszczenie do oddzielenia dzieci od rodziny. Intensywna praca asystenta z rodziną nie może ustać nawet w przypadku czasowego umieszczenia przez sąd dziecka poza rodziną. Wówczas zadaniem asystenta staje się nie tylko praca z rodziną w miejscu zamieszkania, ale również współpraca z rodziną zastępczą lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, odpowiedzialnym za dziecko umieszczone w instytucji sprawującej pieczę zastępczą, będącej w gestii powiatu, oraz z sądem. Powinien on aktywnie uczestniczyć we wszystkich działaniach zmierzających do powrotu dziecka do rodziny.

5.3. Asystent rodziny informuje członków rodziny wymagających wsparcia o celu pomocy, planowanym jej zakresie i spodziewanych efektach, a także o koniecznym udziale osoby w przewyciężaniu jej trudnej sytuacji rodzinnej. Wszystkie etapy pracy z rodziną zakładają zgodę rodziny oraz jej czynny udział w podejmowanych działaniach.

5.4. Asystent rodzinny będzie również sprawował w gminie opiekę nad zastępczymi rodzinami spokrewnionymi.

5.5. Aby praca asystenta rodzinnego przyniosła zakładane efekty, nie może on mieć pod opieką więcej niż 20 rodzin (zarówno rodziców, jak i rodzin spokrewnionych).

5.6. Zatrudniając asystenta rodzinnego w gminie, należy bezwzględnie przestrzegać zasady, że nie będzie on wykorzystywany do zastępowania czy wyręczania pracownika socjalnego w jego zadaniach, a w szczególności nie może on przyznawać świadczeń pieniężnych.

5.7. Asystent rodzinny powinien posiadać udokumentowane kwalifikacje do pracy z rodziną. Zakłada się, że w zależności od potrzeb, do poszczególnych rodzin kierowani będą asystenci posiadający szczególne kwalifikacje dostosowane do potrzeb rodziny czy problemu jaki mają do rozwiązania. Np. do rodziny borykającej się z problemem alkoholizmu trafi asystent posiadający szczególne doświadczenie i kwalifikacje w dziedzinie przeciwdziałania uzależnieniom, natomiast do rodziny wychowującej niepełnosprawne dziecko – asystent mający odpowiednie przygotowanie do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi. Ponadto zakłada się, że asystent, obok odpowiedniego przygotowania teoretycznego, będzie musiał posiadać praktykę w pracy z dziećmi i rodzinami, pracując wcześniej np. w dziennych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Szczegółowy zakres programowy szkoleń na stanowisku asystenta rodziny w zakresie pracy z rodziną zostanie określony w akcie wykonawczym do ustawy. Ważne są również predyspozycje osobowościowe kandydata na asystenta, gdyż powinien on być powiernikiem i przyjacielem rodziny, wspólnie pracującym z rodziną, a nie autorytatywnie wytyczać cele i konsekwentnie je egzekwować. Asystent rodzinny musi unikać oceniania i pouczania, a do problemów rodziny podchodzić ze zrozumieniem.

5.8. Asystent rodzinny będzie mógł udzielać kompleksowego wsparcia pełnoletnim wychowankom opuszczającym rodziny zastępcze spokrewnione.

5.9. Asystent rodzinny nie będzie mógł łączyć swojej funkcji z funkcją pracownika socjalnego, który ma wpływ na wysokość przyznawanych świadczeń pieniężnych.

Efektem prawidłowo prowadzonej pracy z rodziną powinno być pozostanie dziecka w rodzinie lub jego powrót do rodziców, jeżeli już zostało umieszczone poza rodziną. Nawet jeżeli praca z rodziną dała pozytywny efekt i rodzina przezwyciężyła kryzys, należy pamiętać, że wypełnianie przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczej powinno być monitorowane, przy czym zakres monitoringu powinien – w miarę coraz bardziej samodzielnego radzenia sobie rodziny z problemami – ograniczać się do dyskretnej obserwacji.

Oceniając realnie sytuację należy przyjąć, że uzyskanie pożądanej liczby asystentów rodzinnych będzie możliwe, z uwagi na konieczność zatrudnienia dużej liczby odpowiednio przygotowanych pracowników, w dłuższym okresie czasu. Zakłada się, że powinno to nastąpić w ciągu 10 lat od wejścia w życie nowych rozwiązań. Wprowadzenie funkcji asystenta połączone będzie z intensywnym programem szkoleń w celu przygotowania odpowiedniej kadry.

6. Opracowanie i wdrożenie rządowego programu osłonowego, którego celem będzie wspieranie samorządów lokalnych w rozwoju profilaktyki

W ramach programów oferowana będzie pomoc z budżetu państwa na realizację lokalnych programów wspierania rodzin wychowujących małe dzieci, tworzenie różnorodnych instytucji wsparcia dziennego, a także na szkolenie osób tam pracujących w celu zdobycia umiejętności wczesnego diagnozowania sytuacji dziecka i rodziny oraz ewentualnego podjęcia działań na jej rzecz. Programy te służyć będą samorządom gmin w przygotowaniu kompetentnych asystentów rodziny.

Ponadto w ramach tych programów zakłada się uruchomienie systemów szkoleń dla służb i instytucji działających na rzecz dziecka i rodziny (m.in. sędziowie sądów rodzinnych i opiekuńczych, kuratorzy, pracownicy socjalni, policja). Szkolenia te będą miały na celu przygotowanie osób działających na rzecz dziecka i jego rodziny do kompleksowego, interdyscyplinarnego ich wspierania w środowisku lokalnym.

B. PIECZA ZASTĘPCZA

1. Rodzaje pieczy zastępczej nad dzieckiem. Kompetencje samorządów gmin i powiatów odnośnie do organizacji pieczy zastępczej

Pieczą zastępczą nad dzieckiem będzie sprawowana w ramach rodzinnych form oraz przez placówki opiekuńczo-wychowawcze.

Do rodzinnych form pieczy zastępczej zalicza się: rodziny zastępcze spokrewnione, rodziny zastępcze niespokrewnione oraz rodzinne domy dziecka.

Organizowanie pieczy zastępczej w rodzinach spokrewnionych będzie należało do kompetencji samorządu gminy, natomiast za pozostałe formy pieczy zastępczej odpowiedzialny będzie samorząd powiatu.

Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia fakt, że ok. 90% obecnych spokrewnionych z dzieckiem rodzin zastępczych to babcie i dziadkowie dzieci. Osoby te mieszkają zazwyczaj w najbliższym środowisku dziecka i pracownikom socjalnym zatrudnionym w ośrodkach pomocy społecznej dobrze jest znana sytuacja całej rodziny.

Ponadto niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, gdy rodziny, które są niewydolne wychowawczo czy też posiadają niskie dochody, pierwszą informację o możliwości ustanowienia rodziny zastępczej, w osobie np. babci, uzyskują z gminy - sąd wydaje wówczas stosowne postanowienie, a świadczenia pieniężne wypłacane są przez powiat. Oznacza to, że gmina zwolniona jest z odpowiedzialności za dziecko umieszczone poza rodziną. Samorząd gminy nie jest zainteresowany przeznaczaniem środków finansowych na rozwój profilaktyki i udzielenie rodzinie pomocy, kiedy dziecko jeszcze mieszka z rodzicami, co jest niewątpliwie bardziej ekonomiczne, ale przede wszystkim lepsze z punktu widzenia dobra dziecka.

Zakłada się, że „przesunięcie” organizowania pieczy zastępczej w rodzinach spokrewnionych z samorządów powiatów do samorządów gmin spowoduje większą odpowiedzialność za rodziny, które dotknął kryzys, lepszą pracę z nimi w ramach

programów profilaktycznych, a co za tym idzie zmniejszenie liczby dzieci umieszczanych poza rodziną.

Przesunięcie to umożliwi także stałe monitorowanie zasadności pobytu dziecka poza rodziną.

2. Rodzinne formy pieczy zastępczej

Projektowane zmiany wprowadzają pojęcie rodzinnych form pieczy zastępczej, rozumianej jako ukierunkowany na cel proces polegający na zapewnieniu czasowej opieki i wychowania dzieciom, które z różnych powodów okresowo nie mogą wychowywać się w rodzinie własnej. Do rodzinnych form pieczy zastępczej należą:

1. Rodziny zastępcze spokrewnione
2. Rodziny zastępcze niespokrewnione:
  - niezawodowe,
  - zawodowe
3. Rodzinne domy dziecka

2.1. Rodziny zastępcze spokrewnione

Zakłada się, że funkcję tę będą pełniły tylko: babcie, dziadkowie i rodzeństwo dziecka (na których zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym ciąży obowiązek alimentacyjny).

Dotychczasowa szeroka definicja zakłada, że spokrewnioną z dzieckiem rodziną zastępczą może być osoba spokrewniona i spowinowacona z dzieckiem, co powoduje, że często funkcję tę przypisuje się osobie, która ma znikomą więź z dzieckiem i de facto jest dla niego osobą obcą. Rodzina zastępcza spokrewniona będzie jedną z form rodzinnej pieczy zastępczej, obok rodzin zastępczych niespokrewnionych: niezawodowych i zawodowych, oraz rodzinnego domu dziecka. W rodzinach zastępczych spokrewnionych, z istoty rzeczy, nie będzie się określać liczby dzieci pozostających pod opieką, gdyż będzie ona wynikać z sytuacji danej rodziny i stopnia pokrewieństwa.

Osoby, które pełnić będą funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej, są osobami na których ciąży – zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – obowiązek dostarczania dziecku środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania. Pomimo tego, że stwierdzenie istnienia i określenie wysokości obowiązku alimentacyjnego w stosunku do zobowiązanych w dalszej kolejności (np. dziadkowie, rodzeństwo) jest zależne od wielu czynników związanych z dzieckiem jak i osobami zobowiązanymi, to jednak nie zmienia to faktu, że osoby te – z samej istoty więzów rodzinnych i prawnych – znajdują się w kręgu osób odpowiedzialnych za utrzymanie dziecka pozbawionego opieki rodziców. Wskazana definicja rodziny zastępczej spokrewnionej znajduje potwierdzenie w zasadach związanych zarówno z prymatem rodziny, także w kwestii odpowiedzialności za dziecko, jak i zasadą pomocniczości Państwa w udzielaniu pomocy i opieki dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej.

2.2. Rodziny zastępcze niespokrewnione

1. Zawodowe rodziny zastępcze.

Zawodowa rodzina zastępcza powinna docelowo stać się, obok rodzinnych domów dziecka, podstawową formą pieczy zastępczej. Jej cechą charakterystyczną będzie profesjonalizm i otwartość na rozwój zawodowy, doskonalenie swoich umiejętności. Rodziny te mogą specjalizować się w sprawowaniu opieki i wychowywaniu dzieci wymagających szczególnej troski lub szczególnych umiejętności wychowawczych. Zawodowe rodziny zastępcze będą miały możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji i korzystania ze wsparcia w celu uniknięcia wypalenia zawodowego. W zawodowych rodzinach zastępczych nie powinno być umieszczanych więcej niż troje dzieci. Rodziny te zawierają będą ze starostą umowę cywilno – prawną. Ponadto będą mogły korzystać z okresowej przerwy w sprawowaniu opieki nad powierzonymi im dziećmi. Proponuje się aby przerwa w wykonywaniu zadań trwała nie mniej niż 20 dni kalendarzowych w roku. Obowiązkiem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej będzie umożliwienie rodzinom zastępczym skorzystania z wypoczynku, a także zapewnienie pomocy rodzinie zastępczej w przypadku np. choroby opiekuna. Powiat, działając poprzez organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej, winien umożliwić osobom sprawującym funkcje opiekunów zastępczych dostęp do szkoleń specjalizacyjnych, a także do szkoleń doskonalących posiadane już umiejętności. Specjalności wymagające szczególnych kwalifikacji to przede wszystkim:

- a) wychowywanie dzieci chorych, wymagających stałej opieki i pielęgnacji,
- b) wychowywanie dzieci zagrożonych niedostosowaniem społecznym (skierowanych na podstawie przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich),
- c) pomoc i opieka nad małoletnimi matkami (sprawowanie opieki nad małoletnimi w ciąży, aby kobiety te nie musiały oczekiwać na dziecko w placówkach opiekuńczo – wychowawczych oraz by po urodzeniu dziecka w zastępczym środowisku rodzinnym uczyły się sprawować nad nim opiekę),
- d) funkcjonowanie jako pogotowie rodzinne (zakłada się skrócenie okresu pobytu dziecka w tego typu rodzinie do maksymalnie roku).

Podkreślenia wymaga, że przez zawodową rodzinę zastępczą nie należy rozumieć jedynie rodziny, której powierzone zostały dzieci specjalnej troski. W rodzinie tej żadne wychowywane dziecko może nie spełniać kryteriów wymienionych powyżej, jednak rodzina ta musi być otwarta na własny rozwój i doskonalenie kwalifikacji.

Warunki sprawowania pieczy nad powierzonymi dziećmi powinny zostać określone w kontrakcie zawartym pomiędzy starostą a rodziną zastępczą. Powinno się tam znaleźć przede wszystkim określenie:

- miejsca sprawowania pieczy, a mianowicie czy rodzina korzysta z mieszkania własnego czy mieszkanie jest udostępnione przez powiat, sposób i zakres finansowania wydatków związanych z utrzymaniem i wyposażeniem mieszkania,

- liczby dzieci, jaka może być danej rodzinie powierzona z uwzględnieniem jej indywidualnej sytuacji, w tym jej doświadczenia w sprawowaniu opieki, sytuacji zdrowotnej oraz wieku powierzanych dzieci, a także sytuacji lokalowej rodziny,
- wysokości wynagrodzenia,
- kwoty na pokrycie kosztów utrzymania dziecka,
- możliwości korzystania ze szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji,
- zakresu niezbędnej pomocy w razie choroby opiekunów lub problemów z powierzonymi dziećmi,
- możliwości i warunki korzystania z wypoczynku (ilość dni wypoczynku w poszczególnych latach, nie niższa niż 20 w roku).

Opieka nad dziećmi w rodzinach zastępczych będzie kontraktowana w formie umowy cywilnoprawnej na czas nie krótszy niż cztery lata, z określeniem warunków zmiany bądź rozwiązania tej umowy.

Podjęcie dodatkowego zatrudnienia przez zawodowego opiekuna zastępczego będzie możliwe w sytuacji, gdy nie będzie to kolidowało z osobistym sprawowaniem pieczy nad powierzonymi dziećmi, będzie jednak wymagało zgody starosty.

Okres pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej będzie wliczany do okresu zatrudnienia, od którego zależy przyznanie lub wysokość świadczeń przysługujących pracownikom od pracodawcy.

2. Niezawodowe rodziny zastępcze.

Również w niezawodowej rodzinie zastępczej dzieci powierzonych opiece nie powinno być więcej niż troje. W przypadku wychowywania dzieci wymagających szczególnej troski, liczba dzieci powinna być mniejsza, dostosowana do możliwości opiekunów zastępczych, w tym przede wszystkim do kwalifikacji i doświadczenia danej rodziny.

Z uwagi na taki sam zakres pieczy realizowanej przez rodzinę zawodową i niezawodową, ich przygotowanie do realizacji tych zadań musi być podobne. Zatem oczywiste jest, aby rodzina zastępcza miała prawo wyboru: być rodziną niezawodową lub zawodową, jeśli opiekun zastępczy zrezygnuje z pracy zawodowej poza rodziną w celu sprawowania opieki nad dziećmi. Samorząd powiatu nie może sprzeciwiać się przekształceniu rodziny zastępczej z jednej formy w drugą, jeżeli rodziny wyrażą taką wolę i spełniają wszystkie warunki do pełnienia określonej funkcji rodziny zastępczej.

Zmiana ta umożliwi przede wszystkim swobodne przekształcanie niezawodowych rodzin zastępczych w zawodowe rodziny zastępcze zawsze wtedy, gdy skład rodziny i przygotowanie rodziców zastępczych na to pozwala, a rodzice zastępczy wyrażą taką wolę.

Projektowane zmiany zakładają, że istniejące obecnie niespokrewnione z dzieckiem zawodowe wielodzietne rodziny zastępcze zastąpione zostaną inną formą rodzinnej pieczy zastępczej - rodzinnymi domami dziecka (odmiennie uregulowanymi w stosunku do stanu obecnego). Dotychczas funkcjonujące niespokrewnione z dzieckiem zawodowe wielodzietne rodziny zastępcze, z zachowaniem odpowiedniego *vacatio legis*, zostaną przekształcone w rodzinne domy dziecka lub w zawodowe rodziny zastępcze.

Do rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka, w większym dotychczas stopniu, powinny być kierowane małoletnie matki pozbawione wsparcia ze strony najbliższych. Dzieci niepełnosprawne umieszczone w pieczy zastępczej powinny również znajdować opiekę przede wszystkim w rodzinnych formach tej pieczy, zwłaszcza w sytuacji gdy jednocześnie, na czas trwania roku szkolnego, kierowane są do specjalnych ośrodków szkolno - wychowawczych. Możliwość utożsamiania się tego dziecka z konkretną rodziną (m.in. przyjazdy na weekendy i wakacje), da mu poczucie stabilności życiowej, czego zazwyczaj brakuje dzieciom niepełnosprawnym umieszczonym w placówkach opiekuńczo – wychowawczych i jednocześnie skierowanym do specjalnych ośrodków szkolno – wychowawczych, znajdującym się w innej miejscowości.

2.3. Rodzinne domy dziecka

Projektowana zmiana ma na celu stworzenie – obok rodzin zastępczych pełniących różne funkcje – komplementarnej do nich formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dzieckiem – rodzinnych domów dziecka. Pozwoli to samorządowi powiatu dokonać wyboru najlepszej z punktu widzenia dziecka formy organizacji rodzinnej pieczy zastępczej.

W rodzinnych domach dziecka:

- 1) wychowywane będą dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się;
- 2) umożliwione zostanie wspólne wychowanie się licznego rodzeństwa;
- 3) wychowywanych będzie od czworga do ośmiorga dzieci.

Zapewnienie dzieciom opieki w rodzinnym domu dziecka będzie zadaniem własnym powiatu. Wybór sposobu realizacji tego zadania będzie należał do starosty. Będzie on zlecał wykonanie tego zadania określonym osobom lub instytucjom. Projektowane rozwiązania zakładają prowadzenie rodzinnych domów dziecka w formie jednostki organizacyjnej powiatu (jednostka budżetowa) oraz przez osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, a także przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą.

Założona elastyczność w wyborze formy realizacji zadania zapewnienia opieki nad dzieckiem w rodzinnym domu dziecka pozwoli na wybór najbardziej efektywnego modelu zarówno z punktu widzenia dziecka, jak i z punktu widzenia powiatu.

Zatrudnienie w rodzinnym domu dziecka, będącym jednostką organizacyjną powiatu, uregulowane zostanie analogicznie do obecnie funkcjonujących przepisów.

W przypadku przyjęcia przez starostę innych form organizacyjnych, usługi dotyczące opieki nad dziećmi kontraktowane będą na okres nie krótszy niż pięć lat. Osoba prowadząca (kierująca) domem będzie zatrudniona przez powiat na podstawie umowy cywilno-prawnej. Zatrudnianie innych osób w rodzinnym domu dziecka będzie należało do zakresu kompetencji osoby kierującej domem. Osoba prowadząca dom (kierująca) będzie decydowała, czy zatrudnia pracowników na podstawie przepisów Kodeksu pracy czy na podstawie umowy zlecenia. Liczba osób niezbędnych do zatrudnienia w danym domu oraz ich kwalifikacje powinny być określone w warunkach kontraktu, od tego bowiem między innymi zależeć będzie wysokość środków finansowych jakie otrzyma kierownik na prowadzenie domu.

Kontrakty zawierane przez samorząd powiatu z osobą lub instytucją prowadzącą dom powinny w szczególności uwzględniać następujące niezbędne wydatki:

- na wynagrodzenie osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka w wysokości analogicznej do wysokości wynagrodzenia dla zawodowych rodzin zastępczych (nie niższej niż 1800 zł),
- na wynagrodzenia dla innych osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka,
- kwoty na pokrycie kosztów utrzymania dziecka,
- na remonty w wysokości rocznej nie niższej niż 3.000 zł z możliwością podwyższenia w zależności od oceny potrzeb,
- na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub na utrzymanie domu jednorodzinnego, ustalone w wysokości odpowiadającej wydatkom ponoszonym na opłaty za energię elektryczną i ciepłą, wodę, gaz, odbiór nieczystości stałych i płynnych, windę, antenę zbiorczą, abonament telewizyjny i radiowy, usługi telekomunikacyjne, wydatki związane z kosztami eksploatacji, podzielonej przez liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu i pomnożonej przez sumę liczby dzieci umieszczonych w placówce rodzinnej wraz z osobą kierującą domem.

Do obowiązków samorządu powiatowego będzie należało zapewnienie osobie prowadzącej rodzinny dom dziecka odpowiednich warunków lokalowych do realizacji tego zadania oraz pokrycia kosztów związanych z wyposażeniem i użytkowaniem lokalu. W zależności od formy pozyskania lokalu (z zasobów własnych powiatu, wynajęte od osób trzecich lub korzystanie z lokalu będącego własnością osób prowadzących rodzinny dom dziecka), po stronie powiatu pozostaną wydatki związane z wynajmem lokalu, np. czynsz, zaliczki na koszty zarządu nieruchomością wspólną, z uwzględnieniem podatku od nieruchomości i opłaty za wieczyste użytkowanie gruntów, podzielonej przez liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu i pomnożonej przez sumę liczby dzieci umieszczonych w placówce rodzinnej wraz z osobą kierującą domem.

Jeżeli osoby prowadzące rodzinny dom dziecka są zmuszone do zmiany lokalu (przyczyny tej zmiany nie leżą po ich stronie), mają prawo przy każdej zmianie zajmowanego lokalu do otrzymania świadczenia na pokrycie kosztów związanych ze zmianą lokalu, w wysokości nie niższej niż 3.000 zł. Świadczenie to przysługiwać będzie niezależnie od obowiązku powiatu odnośnie do pokrycia kosztów wyposażenia i utrzymania nowego lokalu.

Kontrakt określać będzie warunki czasowego niesprawowania opieki nad powierzonymi dziećmi (wypoczynek, pobyt w szpitalu, szkolenia), oraz warunki zatrudniania przez prowadzącego osób niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania rodzinnego domu dziecka.

Okres prowadzenia rodzinnego domu dziecka będzie wliczany do okresu zatrudnienia, od którego zależy przyznanie lub wysokość świadczeń przysługujących pracownikom od pracodawcy.

Proponuje się zwolnienie rodzinnych domów dziecka (niezależnie od formy organizacyjnej) z obowiązku opłacania podatku w przypadku otrzymania darowizny na cele związane z opieką i wychowaniem dzieci umieszczonych w tej formie pieczy zastępczej. Rozwiązanie takie pozwoli zachować, przy zmianie formy organizacyjnej placówki opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego, obecnie funkcjonujący stan, w którym zwolnieniem takim są objęte wszystkie placówki opiekuńczo - wychowawcze.

Działające w obecnym stanie prawnym placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego będą działać na podstawie dotychczasowych przepisów w niezmienionej formie do czasu wygaśnięcia aktualnej umowy, jednak nie dłużej niż do końca 2012 r. Po tej dacie starosta będzie mógł zdecydować o przyszłej formie sprawowania pieczy zastępczej nad dziećmi z tej placówki (organizacji danego podmiotu). Przed przystąpieniem do przekształcenia placówki opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego w rodzinny dom dziecka, starosta będzie zasięgał opinii osoby prowadzącej.

Należy podkreślić, że od dnia 1 stycznia 2012 roku nie będzie możliwe zatrudnianie na podstawie ustawy Karta Nauczyciela w żadnej z form sprawowania pieczy zastępczej nad dzieckiem.

2.4. Rodziny pomocowe.

Rodzina pomocowa to forma wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej. Organizacja oraz finansowanie rodzin pomocowych będzie zadaniem własnym powiatu. Rodzinami uprawnionymi do pełnienia funkcji rodziny pomocowej będą w szczególności rodziny zastępcze oraz osoby prowadzące rodzinne domy dziecka spełniające określone wymagania. Rolę tę będą mogły pełnić także rodziny przeszkolone i zakwalifikowane do pełnienia roli rodziny zastępczej (rodzinnego domu dziecka), w których sąd jeszcze nie umieścił dziecka.

Rola rodziny pomocowej sprowadza się przede wszystkim do wsparcia rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka w sytuacjach czasowej niemożności wypełniania przez nie opieki nad dziećmi, np. w okresie wyjazdów wypoczynkowych czy konieczności pobytu w szpitalu lub w przypadku innych nieprzewidzianych trudności w rodzinie. Wprowadzenie do systemu rodzinnej pieczy zastępczej rodziny pomocowej znajduje uzasadnienie w zgłaszanych przez środowisko rodzin zastępczych postulatach, wskazujących na brak wsparcia w kwestii czasowego zastępstwa i odciążenia w bieżącej opiece nad dzieckiem. Rodziny takie funkcjonują również w innych europejskich systemach pieczy zastępczej.

2.5. Szkolenie i kwalifikowanie osób tworzących rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka.

1. W ramach szkolenia i kwalifikowania osób, które będą tworzyć rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka powinny zostać wypracowane procedury wstępnej oceny tych osób poprzez zebranie pełnej informacji o ich sytuacji życiowej, ustalenie motywacji do podjęcia się wychowywania przyjętego dziecka oraz poglądów na wychowanie dziecka w rodzinie.

2. Organizacja i finansowanie szkoleń (z wyłączeniem fakultatywnych szkoleń dla spokrewnionych rodzin zastępczych, które pozostawać będą w gestii samorządu gminnego) dla rodzinnej pieczy zastępczej, analogicznie do obecnych rozwiązań, będzie zadaniem samorządu powiatowego. Szkolenia dla zawodowych rodzin zastępczych będą współfinansowane przez samorząd województwa. Zakres programowy i standardy szkoleń określone zostaną w akcie wykonawczym do ustawy.

3. Osoby, które zostaną wstępnie zakwalifikowane jako kandydaci do tworzenia rodzinnych form pieczy zastępczej, powinny przejść szkolenie podstawowe dla rodzin zastępczych. Szkolenie to powinno się odbywać w oparciu o programy szkolenia zatwierdzone przez Ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego (można będzie wykorzystać już zatwierdzone programy po pewnej modyfikacji treści). W szkoleniach tych zwrócić należy uwagę na przygotowanie kandydatów do czekającego ich postępowania sądowego w sprawie przyjęcia dziecka do rodziny zastępczej.

4. Po ukończeniu szkolenia osoba lub rodzina zostaje zakwalifikowana jako rodzina zastępcza lub osoba prowadząca rodzinny dom dziecka. Kwalifikacja ważna będzie jeden rok. W ciągu tego roku rodzina zastępcza otrzymuje pod opiekę dzieci, a jej praca jest na bieżąco monitorowana. Rodzina rozpoczynająca swoją pracę, a więc bez doświadczenia, powinna na początek otrzymać mniejszą liczbę dzieci, a także dzieci z mniejszymi problemami. Istotne jest również, aby dzieci powierzone opiece nie były starsze od dzieci własnych. Nieprzestrzeganie tych zasad może przyczynić się powstania problemów, które zdecydują o nietrwałości rodziny zastępczej.

Po roku następuje ocena rodziny zastępczej. Celem oceny jest wnikliwa analiza pracy rodziny, wskazanie jej potrzeb, określenie kierunków i form kształcenia. Ważne jest, aby w ocenianiu pracy rodziny, obok koordynatora rodzin zastępczych, uczestniczyli inni specjaliści współpracujący z tą rodziną (np. osoby, które posiadają długoletnie doświadczenie w opiece nad dziećmi jako rodzina zastępcza), a także asystent rodziny. W ocenie funkcjonowania rodziny istotne jest zwrócenie uwagi, na to czy rodzina zastępcza akceptuje w swoim działaniu znaczenie więzi podstawowych dziecka z jego rodzicem lub rodzicami oraz fakt, że więzi zapewnione w rodzinie zastępczej mają charakter zastępczy i mają na celu przywrócenie dziecka jego rodzicom. Ważne jest również, aby oceniana rodzina zastępcza miała możliwość przekazania informacji o swoich problemach w sprawowaniu opieki nad dzieckiem. Zespół oceniający, uwzględniając stopień przygotowania rodziny do pełnienia roli opiekuna zastępczego, określa termin następnej oceny. Zakłada się, że w ciągu pierwszych 5 – 6 lat funkcjonowania osoby sprawujące pieczę zastępczą powinny być oceniane przynajmniej dwukrotnie.

Pozytywne wyniki oceny pracy opiekuna zastępczego powinny być podstawą do osiągania kolejnych stopni kwalifikacji i powinny wiązać się z awansem zawodowym tych rodzin. Od stopnia kwalifikacji oraz od stopnia trudności problemów występujących w związku z wychowaniem powierzonego dziecka, powinna zależeć wysokość wynagrodzenia osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą.

Szacuje się, że pierwsze skutki finansowe awansów zawodowych, wynikających z osiągania kolejnych stopni kwalifikacji, pojawią się nie wcześniej niż w 2011 r. i wyniosą ok. 0,5 mln zł (przyjmując dodatek specjalizacyjny w wysokości 10% wynagrodzenia, tj. ok. 200 zł), a w 2012 r. ok. 1,0 mln zł.

5. Warunkiem zakwalifikowania osób będących rodziną zastępczą na kolejny poziom kwalifikacji powinno być ukończenie dodatkowych kursów i szkoleń rozszerzających umiejętności wychowawcze rodzin zastępczych. Nie oznacza to jednak, że praca rodziny zastępczej powinna być oceniana z uwagi na ilość ukończonych szkoleń. Od rodziny posiadającej długoletnie doświadczenie w opiece nad dziećmi, bardzo dobrze radzącej sobie z wychowywaniem powierzanych jej dzieci, nie powinno wymagać się ciągłego szkolenia, natomiast, podobnie jak innym rodzinom zastępczym, powinno się umożliwić korzystanie z nich, jeżeli uważają to za wskazane. Natomiast właściwe byłoby wykorzystanie jej wiedzy w szkoleniu innych, mniej doświadczonych rodzin zastępczych lub kandydatów na rodziny zastępcze, także poprzez ich udział w zespołach wsparcia.

6. Powinno się dostosować istniejące już programy szkolenia rodzin zastępczych do nowych założeń funkcjonowania rodzin zastępczych oraz udoskonalić procedury ich aktualizowania, a także wskazać dodatkowe szkolenia pożądane dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą na różnych poziomach kwalifikacji.

7. Przy umieszczaniu dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej winny być brane pod uwagę potrzeby dzieci oraz możliwości rodziny. W przypadku dzieci, które trafiają do rodzinnych form pieczy zastępczej z placówek opiekuńczo- wychowawczych niezbędne jest przygotowanie dzieci do zmiany formy opieki.

8. Powiatowe centrum pomocy rodzinie będzie zobowiązane przekazywać sądowi wykazy osób zakwalifikowanych do pełnienia określonej funkcji rodziny zastępczej niespokrewnionej. Warunkiem umieszczenia dziecka w danej rodzinie będzie przeprowadzenie procedury doboru obejmującej m.in. zapoznanie się rodziny zastępczej z dzieckiem i jego specyficznymi potrzebami, zapoznanie się z informacją o całości sytuacji rodziny zastępczej. Od momentu zakwalifikowania rodzina ta będzie oczekiwała na umieszczenie w niej dziecka.

9. Wojewoda będzie zobowiązany do utworzenia i prowadzenia wykazu osób zakwalifikowanych na terenie województwa do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niespokrewnionej.

2.6. Finansowanie rodzinnej pieczy zastępczej.

2.6.1. Rodziny zastępcze spokrewnione

Świadczenia obligatoryjne:

Proponuje się, aby wysokość miesięcznego świadczenia na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej spokrewnionej wynosiła: 660 zł miesięcznie na dziecko.

Świadczenie to będzie pomniejszone o 50% dochodu dziecka, który zostanie zdefiniowany jako suma dochodów otrzymywanych przez dziecko: renty rodzinnej wraz z dodatkiem dla sierot zupełnych, zasiłku pielęgnacyjnego lub dodatku pielęgnacyjnego, alimentów (lub świadczenia z funduszu alimentacyjnego na mocy ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów – zakłada się przyznanie dziecku prawa do korzystania ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego w przypadku bezskutecznej egzekucji zasądzonych na rzecz dziecka alimentów) oraz kwoty odpowiadającej dochodom uzyskiwanym z majątku dziecka.

Dodatki do świadczeń obligatoryjnych

1. Rodzinie zastępczej spokrewnionej, wychowującej dziecko posiadające orzeczenie o niepełnosprawności lub umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności albo wymagające specjalistycznego leczenia, czy też niedostosowane społecznie (umieszczone w rodzinie zastępczej spokrewnionej na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich), gmina przyznaje dodatek w wysokości nie niższej niż 200 zł miesięcznie na każde dziecko.
2. Raz w roku na dziecko w wieku 6 – 18 lat przysługuje rodzinie spokrewnionej dofinansowanie do wypoczynku w wysokości nie niższej niż 400 zł na dziecko.

Świadczenia fakultatywne

Należą do nich:

- a) świadczenie związane z wydatkami poniesionymi w związku z przyjęciem do rodziny zastępczej dziecka. Pomoc pieniężna będzie mogła być przyznana w wysokości nie niższej niż 1.500 zł;
- b) świadczenie pieniężne przyznawane z powodu zdarzenia losowego lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki zarówno w odniesieniu do rodziny zastępczej, jak i dziecka w niej umieszczonego. Pomoc pieniężna będzie mogła być przyznana w wysokości nie niższej niż 300 zł i będzie to pomoc jednorazowa lub okresowa.

2.6.2. Rodziny zastępcze niespokrewnione (zawodowe i niezawodowe), rodzinne domy dziecka i rodziny pomocowe.

Świadczenia obliqatoryjne

Świadczenia na utrzymanie dziecka dla rodzin zastępczych niespokrewnionych i rodzinnych domów dziecka wypłacane będą z budżetu powiatu. Proponuje się, aby wysokość tego świadczenia wynosiła 1000 zł na dziecko. Kwota ta pozwoli na pełne pokrycie kosztów utrzymania zarówno dziecka małego jak i dorastającego. Świadczenie to będzie pomniejszone o 50% dochodu dziecka, który zostanie zdefiniowany jako suma dochodów otrzymywanych przez dziecko: renty rodzinnej wraz z dodatkiem dla sierot zupełnych, zasiłku pielęgnacyjnego lub dodatku pielęgnacyjnego, alimentów (lub świadczenia z funduszu alimentacyjnego na mocy ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów – zakłada się przyznanie dziecku prawa do korzystania ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego w przypadku bezskutecznej egzekucji zasądzonych na rzecz dziecka alimentów) oraz kwoty odpowiadającej dochodom uzyskiwanym z majątku dziecka.

Rodziny pomocowe otrzymają świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w wysokości 1000 zł wraz z dodatkami oraz wynagrodzenie, proporcjonalnie do liczby dni sprawowanej opieki tymczasowej lub dodatek do wynagrodzenia. W przypadku zadań zleczanych rodzinie przez gminę odpłatność za świadczone na rzecz gminy usługi będzie określała umowa.

Dodatki do świadczeń obliqatoryjnych

1. Rodziny zastępcze niespokrewnione oraz rodzinne domy dziecka otrzymują dodatki na dziecko w wysokości nie niższej niż 200 zł miesięcznie w następujących sytuacjach:

- a) wychowywania dziecka posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności lub umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności albo wymagającego specjalistycznego leczenia;
- b) wychowywania dziecka niedostosowanego społecznie (umieszczonego w rodzinie zastępczej na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich).

W przypadku łączenia tytułów do powyższych dodatków, przysługiwać będzie pomoc w wysokości nie niższej niż 200 zł.

2. Raz w roku na dziecko w wieku 6 – 18 lat wychowywane w rodzinie zastępczej lub w rodzinnym domu dziecka przysługiwać będzie dofinansowanie kosztów wypoczynku w wysokości nie niższej niż 800 zł.

Świadczenia fakultatywne

Należą do nich:

- a) świadczenie związane z wydatkami poniesionymi w związku z przyjęciem dziecka do rodziny zastępczej. Pomoc pieniężna będzie mogła być przyznana w wysokości nie niższej niż 1.500 zł;
- b) świadczenie pieniężne przyznawane z powodu zdarzenia losowego lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki zarówno w odniesieniu do rodziny zastępczej, jak i dziecka w niej umieszczonego. Pomoc pieniężna będzie mogła być przyznana w wysokości nie niższej niż 300 zł i będzie to pomoc jednorazowa lub okresowa;
- c) świadczenie dla zawodowych rodzin zastępczych na pokrycie kosztów związanych z przeprowadzeniem niezbędnego remontu, przyznawane raz w roku na podstawie szacowania potrzeb w wysokości nie niższej niż 1.000 zł.

Wynagrodzenia

Zawodowe rodziny zastępcze (rodzinne domy dziecka) otrzymają wynagrodzenie (lub środki na wynagrodzenia) w wysokości nie niższej niż 1.800 zł, również za pozostawanie w gotowości do przyjęcia kolejnego dziecka.

Zawodowe rodziny zastępcze o charakterze pogotowia rodzinnego otrzymają dodatek do wynagrodzenia w wysokości nie niższej niż 200 zł na każde dziecko, przez okres trzech pierwszych miesięcy sprawowania nad nim faktycznej pieczy.

Wysokość wynagrodzenia uzależniona będzie od stopnia specjalizacji i doświadczenia zawodowych rodzin zastępczych.

Wynagrodzenie będzie przysługiwać rodzinie zastępczej w czasie pełnienia funkcji rodziny zawodowej (czyli w czasie trwania kontraktu), również w sytuacji czasowego niesprawowania opieki nad dziećmi, w okresach pomiędzy umieszczeniem w rodzinie kolejnych dzieci. W tym okresie rodzinie zastępczej mogą być powierzone obowiązki rodziny pomocowej w stosunku do innych rodzin zastępczych potrzebujących okresowego wsparcia w opiece nad dziećmi.

2.6.3. Waloryzacja świadczeń

Proponuje się, aby wynagrodzenia były waloryzowane corocznie wskaźnikiem wzrostu płac w państwowej sferze budżetowej, począwszy od 1 stycznia 2010 roku. Natomiast kwoty pomocy finansowej na utrzymanie dziecka wraz z dodatkami oraz inne świadczenia obligatoryjne i fakultatywne waloryzowane będą wówczas, gdy wzrost cen towarów i usług przekroczy 5% w okresie od ostatnio przeprowadzonej waloryzacji tych świadczeń. Mając na uwadze prognozę średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych zawartą w Aktualizacji Programu Konwergencji szacuje się, że pierwsza waloryzacja kwot pomocy finansowej na utrzymanie dziecka wraz z dodatkami nastąpi nie wcześniej niż w 2012 roku.

Wszystkie świadczenia realizowane w ramach pomocy finansowej na utrzymanie dziecka, wraz z dodatkami, są zwolnione z opodatkowania podatkiem dochodowym. Nie dotyczy to wynagrodzeń, które otrzymują rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka.

2.6.4. Udział rodziców w kosztach zastępczej pieczy nad dzieckiem

Konieczne jest bardziej rygorystyczne określenie zasad odpłatności rodziców za pobyt dziecka w rodzinach spokrewnionych, rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz placówkach opiekuńczo – wychowawczych, a także konsekwentne egzekwowanie tego obowiązku. Obecnie obowiązek ten nie jest w pełni egzekwowany i w większości przypadków rodziny są zwalniane z odpłatności za pobyt ich dzieci poza rodziną.

Planuje się doprecyzowanie warunków zwalniania rodziców z opłaty za pobyt dziecka poza rodziną i określenie progów dochodowych, od których zależy częściowe lub całkowite zwolnienie. Zasady te ureguluje Rada Gminy lub Rada Powiatu w drodze uchwały.

Proponuje się, aby na kierownika ośrodka pomocy społecznej lub odpowiednio kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie nałożony został obowiązek wszczęcia postępowania w sprawie zasądzenia od rodziców alimentów na rzecz dziecka, jeżeli ocena sytuacji rodziny, możliwości efektywnej z nią współpracy będą to uzasadniały.

W sytuacji, gdy od umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej mija rok, rodzice - pomimo prowadzonej z nimi pracy - nie wypełniają obowiązku łożenia na utrzymanie dziecka, potwierdzona została zasadność dalszego sprawowania pieczy zastępczej nad dzieckiem, a dokonana ocena efektów pracy z rodziną nie wskazuje na możliwość szybkiego powrotu dziecka do rodziny, kierownik ośrodka pomocy społecznej lub odpowiednio kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie jest zobligowany do wszczęcia takiego postępowania.

2.7. Wprowadzenie udziału samorządu gminy w kosztach pobytu dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej oraz placówkach opiekuńczo – wychowawczych.

Zakłada się wdrożenie mechanizmów, które zachęciłyby gminę do skutecznej pracy z rodziną w celu doprowadzenia do jak najszybszego powrotu do niej dziecka. Umieszczenie dzieci w wymienionych wyżej formach pieczy obecnie w zasadzie zwalnia samorządy gminne z odpowiedzialności za nie i może być przyczyną braku aktywności pracowników socjalnych w podejmowaniu działań na rzecz zmiany sytuacji rodziny. Dlatego też zakłada się wprowadzenie udziału gminy w kosztach pobytu dzieci w różnych formach pieczy zastępczej (z wyłączeniem spokrewnionych rodzin zastępczych) w następujący sposób:

- w pierwszym roku samorząd gminy partycypuje w kosztach pobytu dziecka w wysokości 20 %,
- w drugim roku samorząd gminy pokrywa 40% tych kosztów,
- w trzecim roku i następnych latach udział samorządów powiatu i gminy w kosztach pobytu dziecka jest równy i wynosi 50 %.

2.8. Regulacje dotyczące współpracy z sądami rodzinnymi.

1. Zakłada się wprowadzenie możliwości fakultatywnego orzekania o umieszczeniu dziecka poza rodziną na czas określony. Taka regulacja wzmocni zasadę tymczasowości pieczy zastępczej i w pewnych wypadkach może skłaniać rodziców do podjęcia działań zmierzających do wyeliminowania przyczyn które doprowadziły do zabrania im dziecka. Przede wszystkim umieszczanie na czas określony powinno dotyczyć sytuacji, gdy dziecko po raz pierwszy umieszczane jest w pieczy zastępczej. Powyższe rozwiązanie zakłada konieczność ścisłej współpracy instytucji pomocy społecznej z kuratorami sądowymi oraz z sądami.

2. Wprowadzenie wymogu przedstawiania sądowi następujących opinii:

- o dziecku i jego sytuacji rodzinnej, sporządzonej przez asystenta rodzinnego - w przypadku prowadzenia postępowania sądowego w sprawie umieszczania dziecka poza rodziną,
- o kandydatach do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wydawanej przez koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, w porozumieniu z asystentem rodzinnym,
- co do zasadności dalszego pobytu dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej, sporządzanej przez koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Opinia jednostki organizacyjnej pomocy społecznej pozwoli na uzyskanie informacji o sytuacji rodziny oraz o działaniach, jakie podejmowane były wobec tej rodziny. Działania te powinny być podejmowane na zasadzie kompleksowych rozwiązań wobec rodziny, uwzględniających pracę prowadzoną z rodziną oraz jej efekty. Takie rozwiązanie pozwoli uniknąć sytuacji, w której przedstawiciele władzy sądowniczej i instytucji pomocy społecznej podejmować będą działania zmierzające w różnych kierunkach, choć podyktowane wspólnym celem.

Proponowana regulacja umożliwi sądowi szersze zapoznanie się z sytuacją rodzinną przed podjęciem decyzji o umieszczeniu dziecka w którejś z form pieczy zastępczej i pozwoli dobrać, odpowiedni do sytuacji dziecka, rodzaj sprawowanej pieczy.

.9. Działania na rzecz poprawy jakości pracy osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą.

1. Stworzenie standardów organizacji rodzinnej pieczy zastępczej, w tym określenie zakresu zadań oraz wzajemnych relacji uczestników rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zastępcze spokrewnione i niespokrewnione, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo wychowawcze, sąd, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, podmioty wykonujące zadania zlecone z zakresu opieki nad dzieckiem) – szczególnie w odniesieniu do doboru osób i rodzin tworzących rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka współdziałania administracji samorządowej z sądami oraz wspierania rodzinnych form pieczy zastępczej.

Podstawowe prawa i obowiązki rodziców i dzieci, regulowane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, zostaną uzupełnione poprzez wskazanie dodatkowych praw i obowiązków osób sprawujących pieczę zastępczą.

2. Doskonalenie mechanizmów pozwalających na tworzenie grup samopomocowych oraz grup wsparcia rodzinnych form pieczy zastępczej. Działania te są obecnie elementem wsparcia udzielanego rodzinom zastępczym przez samorządy lokalne.

2.10. Opracowanie i realizacja programów osłonowych na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej.

Programy mają na celu wsparcie samorządów powiatowych w działaniach na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej. Projektuje się udzielanie wsparcia finansowego, między innymi na akcje promujące tę formę pieczy, szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niespokrewnionej oraz dofinansowanie wynagrodzenia nowotworzonych rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzin pomocowych. Ponadto środki przeznaczone na realizację programów osłonowych przeznaczone będą na szkolenie kadry, w tym koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

3. Placówki opiekuńczo – wychowawcze

Jednym z celów przebudowy rozwiązań w zakresie zastępczej pieczy dzieckiem jest doprowadzenie do istotnego ograniczenia roli placówek opiekuńczo – wychowawczych w sprawowaniu tej pieczy. Instytucje te przeznaczone będą dla dzieci starszych (docelowo - od 10 roku życia), wymagających szczególnej opieki, które mają trudności w przystosowaniu się do życia rodzinnego. Wyjątkowo dopuszcza się możliwość przebywania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dzieci młodszych wymagających specjalistycznej terapii, dla których – z uwagi na stan zdrowia dziecka - nie będzie możliwe znalezienie zawodowej rodziny zastępczej, mogącej zapewnić odpowiedni poziom usług opiekuńczych i rehabilitacyjnych. Umieszczenie dziecka

w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej będzie mogło mieć miejsce po wyczerpaniu możliwości zatrzymania go w rodzinie własnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. Należy mieć także na uwadze, że pobyt dziecka w placówce powinien mieć charakter przejściowy – do czasu jego powrotu do jego rodziny lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. W tej sytuacji bardzo ważne jest, aby pracownicy instytucji opiekuńczo-wychowawczej od początku pobytu dziecka prowadzili pracę z jego rodziną we współpracy z asystentem rodzinnym w gminie.

Pozostawienie tej formy pieczy nad dzieckiem wymusza dokonanie istotnych zmian w funkcjonowaniu tych placówek. Przede wszystkim konieczne jest, aby zapewniały one swoim wychowankom warunki zbliżone do domowych i tym samym przygotowywały do samodzielnego, odpowiedzialnego funkcjonowania w dorosłym życiu.

Realizacja powyższych zamierzeń oznacza, że liczba dzieci kierowanych do placówek powinna w najbliższych latach sukcesywnie ulegać zmniejszeniu.

3.1. Działania niezbędne dla dokonania zmian w funkcjonowaniu całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych.

1. Stopniowe zmniejszanie liczby dzieci, które mogą przebywać w jednej placówce.

Docelowo powinny w Polsce funkcjonować tylko małe, specjalistyczne placówki o charakterze domowym, w których przebywa nie więcej niż 14 dzieci. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że zamieszkiwanie w jednym domu większej liczby dzieci ma negatywny wpływ na proces wychowawczy i zmniejsza szanse dzieci na dobre przygotowanie do samodzielnego życia. Jednym z podstawowych celów projektowanej ustawy jest zmniejszenie liczby dzieci w całodobowych placówkach opiekuńczo – wychowawczych i skierowanie ich do rodzinnych form pieczy zastępczej, przez zakładany dynamiczny rozwój profesjonalnych zawodowych rodzin zastępczych. Ponadto zmniejszenie dopływu dzieci do instytucjonalnych form pieczy możliwe będzie dzięki działaniom profilaktycznym.

W związku z tym konieczne jest sprecyzowanie terminu osiągnięcia przez wszystkie placówki pożądanej wielkości ze względu na liczbę umieszczanych w nich dzieci. Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, iż obecnie obowiązujące przepisy przewidują, że liczba dzieci w placówkach powinna wynosić maksymalnie 30 dzieci dopiero w 2010 r. Z uwagi na to plan przekształcenia placówek w domy dla nie więcej niż 30 dzieci należy traktować jako 1-szy etap dokonywanych w tym zakresie zmian. Uwzględniając powyższe proponuje się przyjęcie następującego harmonogramu:

- od dnia wejścia w życie nowej ustawy nie można będzie tworzyć nowych placówek większych niż dla 14 dzieci,
- od 1.01.2011 r. w placówkach nie może być więcej niż 30 dzieci,
- od 1.01.2020 r. w placówkach nie może być więcej niż 14 dzieci. Efektem tego rozwiązania może być okresowy wzrost liczby placówek przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby dzieci w nich przebywających.

2. W stosunku do małych placówek (do 14 dzieci) zakłada się odejście od niektórych obowiązujących wymogów formalnych przy wydawaniu przez wojewodę zezwoleń na ich działalność (np. w sprawie uzyskiwania opinii inspektora sanitarnego).

3. Począwszy od 2010 roku w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie będą mogły być umieszczane dzieci poniżej 7 roku życia, a od 2014 – poniżej 10 roku życia. Natomiast począwszy od 1 stycznia 2014 roku na terenie placówek opiekuńczo-wychowawczych nie będą mogły przebywać dzieci poniżej 7 roku życia, a od 1 stycznia 2017 roku – dzieci poniżej 10 roku życia (z uwzględnieniem sytuacji wyjątkowych, wymagających specjalnej opieki i rehabilitacji).

Miejsce małego dziecka powinno być wyłącznie w rodzinie. Jeżeli nie może lub nie powinno przebywać w rodzinie, odpowiednim rozwiązaniem jest umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. Tylko w takich warunkach można zapewnić dziecku właściwy dla jego wieku rozwój, w tym przede wszystkim rozwój emocjonalny. Realizując tę zasadę należy mieć na uwadze przestrzeganie innej ważnej dla rozwoju dziecka zasady, mówiącej o nierozdzielaniu rodzeństwa.

4. Placówki opiekuńczo-wychowawcze będą udzielać dzieciom w nich przebywającym specjalistycznej pomocy m. in. poprzez różne formy terapii oraz stosując odpowiednie metody wychowawcze.

Placówki będą mogły specjalizować się w różnych formach pomocy dzieciom ze specjalnymi potrzebami np. z zaburzeniami zachowania o różnej etiologii.

5. Konieczne jest wypracowanie podstawowych standardów opieki nad dzieckiem umieszczonym w placówce, które powinny być zorientowane m.in. na:

- indywidualne potrzeby dziecka,
- planowość i celowość opieki w placówce;
- pracę z dzieckiem opartą na związkach interpersonalnych między wychowawcami a dziećmi oraz indywidualną odpowiedzialność wychowawcy za realizację planu pracy z dzieckiem i rodziną;
- procedurę pracy z rodziną dziecka umieszczonego w placówce,
- traktowanie opieki świadczonej przez całodobową placówkę jako usługi wspierającej rodzinę,
- tymczasowość pobytu w placówce,
- zmobilizowanie kadry pedagogicznej i wychowanków do świadomego, umotywowanego, profesjonalnego działania.

6. Pracownicy pedagogiczni placówek, tj. wychowawcy, pedagodzy oraz psycholodzy powinni zostać objęci systemem szkoleń i studiów podyplomowych podnoszących ich kwalifikacje, wiedzę o problemach dzieci oraz umiejętności wychowawcze.

7. Przekształcanie i likwidowanie placówek może napotkać na opór pracowników pedagogicznych, którzy będą obawiać się o swoje miejsca pracy. Należy stworzyć im perspektywę nowego zatrudnienia w dziennych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w poradnictwie rodzinnym, lub jako zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. Uruchomione zostaną na szeroką skalę szkolenia i kursy pozwalające przekwalifikować się wychowawcom obecnie zatrudnionym w tych placówkach.

Mając na uwadze nowe oczekiwania co do kwalifikacji pracowników systemu opieki nad dzieckiem, należałoby również zachęcić uczelnie prowadzące studia pedagogiczne i psychologiczne do zmiany profilu kształcenia przyszłych i obecnych pracowników tego systemu. Szczególnie pożądane byłoby rozpowszechnienie specjalizacji w zakresie pracy z rodziną.

8. Zobowiązanie samorządu gminy do częściowego ponoszenia kosztów pobytu dzieci pochodzących z danej gminy w powiatowych i ponadregionalnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych (zastosowanie analogicznego rozwiązania jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej).

Wprowadzenie takiego rozwiązania powinno skłonić gminy do podjęcia pracy na rzecz poprawy sytuacji rodziny, aby nie było potrzeby zabierania z niej dziecka, lub możliwy był szybki do niej powrót.

9. Proponuje się odejście od dotychczasowego podziału placówek na typy, ponieważ powinny one działać elastycznie i dostosowywać się do potrzeb umieszczanych w nich dzieci. Jeżeli będzie potrzeba podkreślenia specjalizacji danej placówki, będzie to zapisane w jej regulaminie.

10. Małe placówki mogą tworzyć, w celu optymalizacji kosztów i sprawności działania, „centra administracyjne”, zatrudniające dyrektora, kadry, finanse oraz specjalistów: psychologa, pedagoga, pracownika socjalnego, terapeutę (np. reedukatora). Można również przyjąć rozwiązanie, dzięki któremu placówki będą mogły być samodzielne, korzystając z usług psychologiczno-pedagogicznych ośrodka adopcyjno – opiekuńczego lub innej poradni powiatowej.

11. Placówki mogą być prowadzone przez podmioty publiczne i niepubliczne. Powinny być zarejestrowane i działać na podstawie zezwolenia wydanego przez wojewodę, z możliwością jego cofnięcia w uzasadnionych sytuacjach. Praca każdej placówki powinna być monitorowana i kontrolowana zarówno przez finansujące je samorządy, jak i przez wojewodę. Ocena działania placówki powinna przede wszystkim dotyczyć jakości opieki sprawowanej wobec dzieci.

3.3. Wprowadzenie zmian w zakresie opieki nad nieletnimi oczekującymi na umieszczenie w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych oraz młodzieżowych ośrodkach socjoterapii.

Nieprawidłowością w funkcjonowaniu placówek opiekuńczo – wychowawczych jest możliwość umieszczania w nich nieletnich oczekujących na umieszczenie w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych oraz młodzieżowych ośrodkach socjoterapii. Ma to negatywne konsekwencje dla prawidłowego funkcjonowania instytucji opiekuńczych, gdyż młodzież ta, często zdemoralizowana i mająca kłopoty z prawem, wymaga intensywnej resocjalizacji, czego nie może zapewnić placówka. Tymczasem ich pobyt w istotny sposób zakłóca życie, zwłaszcza małej placówki. W tym kierunku zmierzają obecnie prace nad projektami zmian w ustawie o systemie oświaty oraz w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Zmiany te wpłyną na jakość i warunki sprawowania opieki nad dzieckiem w całodobowych placówkach opiekuńczo – wychowawczych.

3.4. Wprowadzenie zmian w zakresie zatrudniania pracowników pedagogicznych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych.

Od 1 stycznia 2012 r. zatrudnienie w publicznych placówkach opiekuńczo – wychowawczych prowadzonych przez powiat odbywać się będzie wyłącznie na podstawie przepisów ustawy Kodeks pracy. Oznacza to, że nie będzie możliwe zatrudnienie kadry pedagogicznej na podstawie Karty Nauczyciela, a wszyscy pracownicy tych instytucji uzyskają status pracowników samorządowych.

Obecnie w placówkach opiekuńczo – wychowawczych część kadry pedagogicznej jest pracownikami samorządowymi zatrudnionymi w oparciu o Kodeks pracy, a część jest zatrudniona na podstawie Karty Nauczyciela, co stanowi istotny problem w prawidłowym funkcjonowaniu tych placówek. Dla prawidłowego wykonywania zadań projektuje się wprowadzenie systemu doskonalenia zawodowego, z którym wiązać się będą stopnie awansu zawodowego. Przewiduje się również wprowadzenie systemu wsparcia zawodowego, w tym superwizji dla pracowników pedagogicznych placówek.

3.5. Wprowadzenie szczegółowych uregulowań dotyczących nadzoru nad działalnością placówek opiekuńczo – wychowawczych.

Praca placówek opiekuńczo–wychowawczych powinna być nadzorowana przez organ prowadzący, organ zlecający zadanie oraz wojewodę. Prowadzony nadzór musi przede wszystkim zwracać uwagę na jakość sprawowanej nad dzieckiem opieki, w tym czy respektowane są prawa dziecka i eliminowane wszelkie jego naruszenia oraz czy przestrzegane są standardy pracy z dzieckiem i rodziną oraz standardy opieki, w tym w szczególności realizacja planowej i zespołowej pracy nad reintegracją rodziny lub znalezieniem rodzinnych form pieczy zastępczej, we współpracy z asystentem

rodzinnym. Standardy te obejmować powinny realizację procesu usamodzielnienia. Zakres nadzoru sprawowanego przez wojewodę nad placówkami opiekuńczo – wychowawczymi określony zostanie analogicznie do obecnie funkcjonujących rozwiązań. Jednak jak wskazuje „Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania wybranych placówek opiekuńczo – wychowawczych” opublikowana w lipcu 2008 roku przez Najwyższą Izbę Kontroli, zarówno jakość świadczonych w placówkach usług jaki i sprawowany nadzór ustawy jest niezadowolający. Stąd też proponuje się wzmocnienie mechanizmu nadzoru wojewody w zakresie legalności zadań wykonywanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym realizowania usług opiekuńczo-wychowawczych oraz respektowania praw dziecka. Wojewoda może wzmocnić służby nadzoru nad legalnością działania placówek opiekuńczo-wychowawczych poprzez powoływanie zespołów eksperckich w celu doradztwa merytorycznego oraz szkoleń zarówno dla służb nadzoru u wojewody jak i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych.

C. ORGANIZATORZY RODZINNEJ PIELICZY ZASTĘPCZEJ

Troska o właściwą organizację pieczy zastępczej należy zarówno do kompetencji gminy (rodziny zastępcze spokrewnione) jak i kompetencji powiatu (rodziny zastępcze zawodowe i niezawodowe, rodzinne domy dziecka, rodziny pomocowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze).

Organizacja pieczy zastępczej w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych pozostaje w bezpośredniej gestii władz powiatu, które mogą same prowadzić placówkę lub zlecić jej prowadzenie podmiotom publicznym lub niepublicznym.

Realizacja zadań z zakresu rodzinnej pieczy zastępczej przypisanych powiatowi wymaga wyboru przez starostę organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Zakłada się znaczną dowolność w wyborze instytucji realizującej to zadanie, może być to zarówno instytucja publiczna, jak i niepubliczna. Pożądane byłoby jak najszersze wykorzystanie potencjału osobowego i organizacyjnego organizacji pozarządowych. Funkcję organizatora pełnić mogą także ośrodki adopcyjno-opiekuńcze. Rolą organizatora będzie przede wszystkim troska o rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, a więc inicjowanie ich tworzenia, kwalifikowanie kandydatów do tej roli oraz wspieranie już funkcjonujących rodzin. W instytucji tej powinna być umocowana funkcja koordynatora rodzinnych form pieczy zastępczej. Koordynator nie będzie mógł być umiejscowiony w powiatowym centrum pomocy rodzinie. Wyodrębnienie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej ma na celu rozdzielenie funkcji administracyjnych i kontrolnych powiatowego centrum pomocy rodzinie od funkcji organizacyjnych związanych z realizacją zadań w sferze rodzinnej pieczy zastępczej. Obecnie wszystkie te funkcje w imieniu starosty pełni powiatowe centrum pomocy rodzinie.

Zakłada się, że działania związane z adopcją dziecka pozostaną w gestii ośrodków adopcyjno – opiekuńczych.

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej powinien przede wszystkim zapewnić:

- szkolenie rodzin zastępczych oraz osób tworzących rodzinne domy dziecka zarówno na etapie ich tworzenia, jak i w ramach doskonalenia ich kwalifikacji; organizowanie i przeprowadzanie szkoleń może być zlecane wyspecjalizowanemu ośrodkowi szkoleniowemu lub przeprowadzane przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, o ile posiada on odpowiednio przygotowane zespoły,
- profesjonalną kwalifikację rodzin zastępczych - działania te mogą być realizowane przez samodzielny ośrodek kwalifikujący lub w ramach struktur organizatora rodzinnej pieczy zastępczej,
- wsparcie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka poprzez specjalistyczną pomoc, wymianę doświadczeń w ramach grup wsparcia oraz superwizję,
- zapewnienie warunków do właściwej realizacji prawa dziecka do kontaktów z rodziną własną oraz organizacyjne i merytoryczne wspieranie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka w respektowaniu tego prawa.

Zadaniem starosty (pcpr) będzie zapewnienie organizatorom rodzinnej pieczy zastępczej dostępu do niezbędnego pakietu usług specjalistycznych (m.in. terapia, grupy wsparcia, poradnictwo). Ponadto zadaniem starosty będzie zapewnienie przeprowadzenia przed przyjęciem dziecka do rodzinnej formy pieczy zastępczej lub placówki opiekuńczo – wychowawczej niezbędnych badań lekarskich, które pozwolą na pełną diagnozę stanu zdrowia dziecka

1. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Każda rodzina zastępcza oraz rodzinny dom dziecka powinny być pod opieką zaakceptowanego przez rodzinę koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, który będzie pracownikiem zatrudnionym przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Funkcję koordynatora powinny pełnić w szczególności osoby mające doświadczenie w opiece nad dzieckiem, m.in. zdobyte poprzez sprawowanie funkcji rodziny zastępczej. Obowiązkiem koordynatora będzie pomoc rodzinie zastępczej, także rodzinnym domom dziecka, w realizacji ich zadań poprzez koordynowanie działań związanych z opieką nad dziećmi.

Współpraca koordynatora z rodziną zastępczą (rodzinnym domem dziecka) powinna odbywać się na zasadach wspólnie uzgodnionych, z poszanowaniem integralności i bezpieczeństwa rodzin.

Do głównych zadań koordynatora będzie należało:

- a) zebranie dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do skierowania do rodzinnej pieczy zastępczej; konieczna będzie w tym zakresie ścisła współpraca z asystentem rodziny w gminie,
- b) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i osobami, które prowadzą rodzinne formy pieczy zastępczej, planu pomocy dziecku i rodzinie, przede wszystkim w celu powrotu dziecka do rodziny,

- c) dokonywanie oceny zasadności dalszego pobytu dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej,
- d) koordynacja pracy wspierającej rodzinę zastępczą – zapewnienie dostępu do specjalistycznej pomocy psychologicznej, reedukacyjnej, rehabilitacyjnej i innej, zapewnienie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzenie zespołu interdyscyplinarnego,
- e) zapewnienie opieki dzieciom w sytuacji, gdy ich opiekunowie zastępczy nie mogą jej sprawować (np. z powodu szkolenia, załatwiania spraw urzędowych, choroby, wypoczynku),
- f) zgłaszanie do ośrodków adopcyjno–opiekuńczych dzieci z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających,
- g) udzielanie kompleksowego wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo–wychowawczych (pomoc poza materialna).

Na stanowisku koordynatora zatrudniona będzie mogła być osoba, która posiada odpowiednie wykształcenie i co najmniej trzyletnie doświadczenie w pracy z rodziną w tym rodziną zastępczą. Koordynator będzie miał obowiązek stałego doskonalenia swoich kwalifikacji i będzie podlegał superwizji oraz nadzorowi organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Szczegółowe kwalifikacje określone zostaną w ustawie.

Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej będzie wykonywał swoje zadania poza powiatowym centrum pomocy rodzinie i nie będzie mógł łączyć swojej funkcji z zatrudnieniem w charakterze pracownika socjalnego, który ma wpływ na wysokość przyznawanych świadczeń pieniężnych.

W projektowanej regulacji określona zostanie również liczba rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka pozostających pod opieką jednego koordynatora. Zakłada się, że nie może ona przekroczyć 10, przy czym powinny być brane również pod uwagę doświadczenie rodziny w sprawowaniu pieczy zastępczej oraz liczba dzieci w tych rodzinach. ,

Tabela 1. Zestawienie skutków finansowych proponowanych rozwiązań w latach 2010-2012.

Lp.	Zmiana	Założenia	Kalkulacja dla 2010 r.	Wydatki w mln zł			Skutek dla budżetów
				2010 r.	2011 r.	2012 r.	
1.	Przeniesienie realizacji zadań związanych z rodzinami spokrewnionymi i ich finansowania z powiatów do gmin	<ul style="list-style-type: none"> - 90% obecnych rodzin zastępczych spokrewnionych spełni nową definicję rodziny spokrewnionej, - spadek liczby dzieci w rodzinach spokrewnionych na skutek pracy asystenta rodziny - waloryzacja świadczeń od 2009 r. o 3,5% (połowa inflacji w latach 2006-2008) - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5,0 % w 2012 r., na podstawie aktualizacji programu konwergencji) 	Liczba dzieci (38 tys.) x średnia wysokość świadczenia (683 zł+ 1500 zł jednorazowo-ok. 1 tys. dzieci) x 12 miesięcy	313,09	302,20	306,62	Wzrost wydatków gmin, spadek wydatków powiatów
2.	Wprowadzenie współfinansowania przez gminy pobytu dziecka w poszczególnych formach opieki, w tym:	Udział gminy w finansowaniu: <ul style="list-style-type: none"> - 20% dla 1. roku pobytu dziecka, - 40% dla 2. roku pobytu dziecka, - 50% dla 3. roku pobytu dziecka. 		378,24	380,12	365,22	Wzrost wydatków gmin, spadek wydatków powiatów
2.1.	w niespokrewnionych rodzinach zastępczych	Coroczna waloryzacja wynagrodzeń wskaźnikiem 103,9%		58,13	57,60	59,96	
2.2.	w zawodowych rodzinach zastępczych (wynagrodzenia)	Waloryzacja świadczeń od 2009 r. o 3,5% (połowa inflacji w latach 2006-2008)		15,37	17,12	18,72	
2.3.	w zawodowych rodzinach zastępczych (świadczenia na dziecko)	Waloryzacja świadczeń na utrzymanie dziecka w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5,0 % w 2012 r., na podstawie aktualizacji programu konwergencji).		27,58	28,85	27,75	
2.4.	w rodzinnych domach dziecka			18,08	38,67	40,30	
2.5.	w placówkach socjalizacyjnych	Spadek liczby dzieci na skutek pracy asystenta rodziny		95,72	82,08	70,21	

2.6.	w placówkach interwencyjnych			6,33	5,60	4,93	
2.7.	w placówkach wielofunkcyjnych			157,02	150,21	143,35	
3.	Podwyższenie kwoty świadczenia na utrzymanie dziecka w rodzinie zastępczej i rodzinnym domu dziecka	<ul style="list-style-type: none"> - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5 % w 2012 r.), - udział gmin w finansowaniu pobytu dziecka w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka – jak w pkt 2 	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka (22,8 tys.) x różnica między nową a obecną kwotą świadczenia na dziecko x 12 miesięcy	30,28	35,75	36,33	Wzrost wydatków powiatów
				20,19	23,83	24,22	Wzrost wydatków gmin
4.	Zmiana definicji rodziny spokrewnionej	<ul style="list-style-type: none"> - 10% obecnych rodzin zastępczych spokrewnionych stanie się rodzinami niespokrewnionymi - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5 % w 2012 r.) 	Liczba dzieci (4.224) x różnica w wysokości świadczenia (317 zł) x 12 miesięcy	16,06	15,50	15,73	Wzrost wydatków powiatów
5.	Dodatek specjalizacyjny dla rodzin zawodowych (program)	<ul style="list-style-type: none"> - 10% obecnych rodzin zastępczych zawodowych spełni warunki do uzyskania dodatku w 2011 r. - dodatek w wysokości 10% wynagrodzenia - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5 % w 2012 r.) 	10% rodzin x wysokość dodatku (200 zł)x12	-	0,46	1,00	Wzrost wydatków budżetu państwa
6.	Dofinansowanie kosztów zorganizowanego wypoczynku dzieci raz w roku	<ul style="list-style-type: none"> - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5% w 2012 r.), 	Liczba dzieci powyżej 6 roku życia w rodzinach spokrewnionych (38)	14,66	14,15	14,35	Wzrost wydatków gmin

			tys.) x 400 zł + liczba dzieci powyżej 6 roku życia w rodzinach zastępczych niespokrewnionych, zawodowych i rodzinnych domach dziecka (21,9 tys.) x 800 zł	17,59	19,49	20,11	Wzrost wydatków powiatów
7.	Umożliwienie zawodowym rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka czasowego niepełnienia tej funkcji	<ul style="list-style-type: none"> - każda rodzina wykorzysta przysługujący jej miesięczny urlop - coroczna waloryzacja wynagrodzeń wskaźnikiem 103,9% 	Liczba rodzin zawodowych oraz liczba rodzinnych domów dziecka x 2/3 wynagrodzenia (20 dni)	2,50	3,27	3,57	Wzrost wydatków powiatów
8.	Refundacja kosztów remontów w zawodowych rodzinach zastępczych	<ul style="list-style-type: none"> - 1 tys. zł dla każdej rodziny, - waloryzacja świadczeń, gdy wskaźnik inflacji przekroczy 5% (5% w 2012 r.) 	Liczba rodzin x 1.000 zł	1,71	1,84	2,03	Wzrost wydatków powiatów
9.	Stworzenie stanowiska asystenta rodzin w gminie (program)	<ul style="list-style-type: none"> - docelowo na każdą gminę przypada co najmniej 1 asystent, - stopniowy przyrost liczby asystentów – od 600 w 2010 r. do 2.971 w 2019 r. - miesięczny koszt zatrudnienia asystenta: ok. 3500 zł (na poziomie ok. 150% przeciętnego wynagrodzenia pracownika socjalnego) - coroczna waloryzacja wynagrodzeń wskaźnikiem 103,9% 	2.971 asystentów x 3.500 zł x 12 miesięcy	26,18	40,80	56,53	Wzrost wydatków budżetu państwa
10.	Stworzenie stanowiska	- docelowo na każdy powiat	784 koordynatorów	4,29	8,91	13,89	Wzrost

	koordynatora rodzin zastępczych w powiecie (program)	<p>przypada co najmniej 1 koordynator,</p> <ul style="list-style-type: none"> - stopniowy przyrost liczby koordynatorów – od 80 w 2010 r. do 784 w 2019 r. - miesięczny koszt zatrudnienia koordynatora: ok. 4.300 zł (na poziomie ok. 150% przeciętnego wynagrodzenia starszego specjalisty pracy z rodziną) - coroczna waloryzacja wynagrodzeń wskaźnikiem 103,9% 	x 4.300 zł x 12 miesięcy				wydatków budżetu państwa
11	Realizator do programu (asystent, koordynator, szkolenia dla rodzin zawodowych, dodatki specjalizacyjne dla rodzin zawodowych)	<ul style="list-style-type: none"> - po ok. 3 realizatorów na województwo - miesięczny koszt zatrudnienia koordynatora: ok. 5.000 zł - coroczna waloryzacja wynagrodzeń wskaźnikiem 103,9% 	50 realizatorów x 5.000 zł x 12 miesięcy	3,12	3,24	3,36	Wzrost wydatków budżetu państwa
12.	Szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze i prowadzących rodzinne domy dziecka (program)	- dodatkowo o ok. 500 rodzin rocznie	Liczba rodzin (500) x koszt szkolenia (1000 zł)	0,50	0,50	0,50	Wzrost wydatków budżetu państwa
13.	Szkolenia dla istniejących zawodowych rodzin zastępczych (program)	- 2 szkolenia w roku	Liczba rodzin (1712) x koszt szkolenia w przeliczeniu na osobę (125 zł) x 2 szkolenia	0,41	0,46	0,48	Wzrost wydatków budżetu państwa
14	Interwencyjne ośrodki preadopcyjne	- 1 ośrodek w województwie	16 x 1 ośrodek x 20 miejsc x 2000 zł x 12 miesięcy	7,68	7,68	7,68	Wzrost wydatków województwa

15.	Programy osłonowe, z tego:			55,40	55,40	55,40	Wzrost wydatków budżetu państwa
15.1.	Rozwój profilaktyki	- dla każdej gminy 10 tys. zł	Liczba gmin x 10 tys. zł	25,00	25,00	25,00	
15.2.	Rodzinne formy opieki nad dzieckiem	- dla każdego powiatu 80 tys. zł	Liczba powiatów x 80 tys. zł	30,40	30,40	30,40	
16.	Koszt adopcji	- liczba przeprowadzanych adopcji kształtować się będzie na poziomie zbliżonym do obecnego, tj. ok. 2,5 tys. rocznie	Liczba adopcji (2,5 tys.) x koszt adopcji (2,1 tys. zł)	5,25	5,25	5,25	Wzrost wydatków budżetu państwa, spadek wydatków powiatów

Pełny tekst Założeń do ustawy o wsparciu rodziny i pieczy zastępczej nad dzieckiem na stronie Ministerstwa Pracy i polityki Społecznej:

<http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Departament%20Swiadczen%20Rodzinnych/A%20opieka%20zastepcza/zalozeniaKWRiST.rtf>